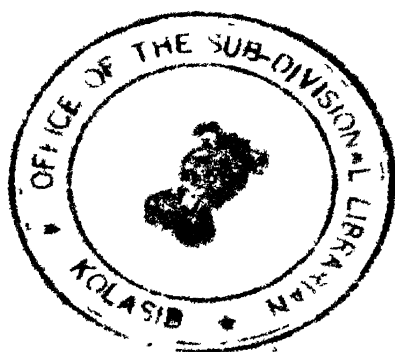

LAWI THAT ZAN

By
F. Chalthanga, B.A., B Ed.,
Headmaster,
Govt. Middle School, Biate

LAWI THAT ZAN

Ziaktu : F. Chalthanga, B A., B.Ed ,
Headmaster,
Govt Middle School, Biate

LAWI THAT ZAN

**1ST EDITION, 1988. C-2000.
COPYRIGHTS RESERVED**

**PUBLISHED BY
ZORAMTHANGI,
CHHIAHILANG**

**PRINTED AT THE
TLANGVENG PRINTING PRESS,
MISSION VERGILLANG, AIZAWL,
MIZORAM**

A BU CHHUNG THU

BUNG THUPUI

Phêk

(i)	Ziaktu Thuhma	(iv)
(ii)	Thuhmahruai (Introduction)	(vi)
1.	Inkhualtelem.	1
2	Pawnto.	7
3.	Inrim.	33
4.	Zâwllên.	44
5.	Mân leh mual.	57
6.	Inneihni.	54
7.	Lawi that zân.	67
8.	Tûn lai hun tlêm.	73

ZIAKTU THUHMA.

Kum 1975 lam aţang tawh khân kan Mizo innceih dân leh mo lawm dân te hi ţhangtharte hian kan hre lo thuai dânna riġin ziaka daha thawŋthu ngaihnawm ang atân te, kan pi pute dân kan vawn ţhatna tûr atân leh kan hnam dân hriat ve hrim riġinna atân thil ţha nia ngaiin ka phâk ang tâwkin ka chhui ve ngat ngat a. Ka kalna apiangah piter, puter zâwtin an bulât tŋangvâl lai inrim dân te, an naupan lai thu te zâwtin ka kâwm nual zêl a. Pi pu dân a taka an hman ţhin, mahse khaw dang dang tih dân inang lo bawk si kawl ţhat tlâka lehkhahua han zîak tûr chuan thil harsa tak a ni a. Ka phuah khâwm thiam lo khawp mai a, ka hlawhchham lek lek nghe nghe a. Keimah ngeiin ka hmuh phâk leh ka hriat chian ve pawh khaw dang tih dân nên inang lo a ni deuh ţhin a. Mahse thil ţha tûr nia ngaiin ka hriat apiang a danglam deuh chu ka chhinchhiah ta zêl a, lehkhahu ngaihnawm tak tak zîak ţhîntute taimâkzia leh an thawh rim dân pawh tlêm chu min thlirtîr thei a. An lo fakawm hle mai. Amaherawhchu hêng ka ziate hi phuah chawp ni lovin, a taka pi pute leh tûn lai thlenga kan hman a ni a, hriat dân te, hman dân te a inang lo a nih pawhin chhiartuten tih dân danglam a tam a ni tiin lo ngai mai sela, hriatna tizauvah min lo ngaihsak se ka duh a.

He thu tlêm tê ka phuah khâwm aţang hian kan vêla thil awm mai lâk khâwm pawh a harzia ka hmu chhuak hle. Thîng-tlâng aţang pheĩ chuan thil tlêm tê zîak tûr pawhin bmanraw engkim mai a harsa vek mai a, tihfel a har khawp mai. Chhiartuten a ţhat tâwk lohna chu siam ţhat tûr emaw, zîak belh tûr emaw min hrih theih chuan a lâwmawm ngawt ang. Hêng ka thu zîak hi tlêmtham tê mah ni se, kan Mizo dân hlui leh tûn lai dân khawhinnna atân pawh thil ţangkai a nih ve tâk blauihin tîi inak tak chungin ka zîak a ni a, min lo chhiarsaktu an awm chuan hlawtling khatah ka inngai a ni. Hêng thute hi ka pa hriat reng nân lehkhahua chhuah tûrin ka buatsaih ve ta a ni.

Ka thu zîak duh lâk khâwmnaah Pu Liangkhaia (Rev.) tûnah khawvêlah awm tawh lo mah se, a hriatna hlu tak ka thu zawhte ziaka min kawltîr avângin a chungah ka lâwm a. Tin, kan

(v)

Mizo thu tbiam tak pi pu dân chhui peih tak leh hre tak mai
Pu R. Vênlâwman thuhma min ziaksak a, a chungah ka lâwm
êm êm bawk a ni.

Dated Chhiahtlâng,
The 20th Jan. 1987.

F. Chalthanga

INTRODUCTION

He lehkhabu LAWI THAT ZÂN tih Pu F. Chalthanga, Biate Middle School Headmaster-in a ziak hi thil tha tak a nih bâk-sh mi tumahin an la ziak ngai loh a ni a. Mizo hnam chanchin briat chian tum tên phei chuan thil tól tak a ni ve rêng rêng a ni. A chhônga thu leh hla te hi Lawi that zân mai ai pawhin naupang tualchaina lam a ni zâwk mah mah nghe nghe a, Mizo tawng literature tihausatu tak ni thei a ni a, heti ang bu a lo awm hi thil lăwmawm tak a ni.

Naupang tualchaina leh Pawnto lam leh nula leh tlangvâl kalhmang leh inneihwa lam thil bengvârlhâk tak tak a târ lang t̃euh mai a, briat ve hrim hrimah a tha viau a ni. Mizote hi lehkhâ ziak nei lo hoam kan nih avângin kan han awm hran hlek hi chuan thiltih dân a lo dang nghâl thuai a, a lo rei deuh phei chuan tawng te pawh a lo danglam thin ang hian Tiau thlang lam Mizo, Sailo hnuai lo awm t̃euh t̃euh pawh kan lo inkal pawh zozai lo va, thiltih dân hi a lo danglam hret hret thin a, kan inneih dân pawh hi khaw chhak leh khaw thlang te, chhim leh hmâr lam chênghote chu, a danglam lo emaw kan tih pawh hi a lo danglam hma hle a; chuvâng chuan heta a sawi pawh hi khaw thenkhat tih dân nên chuan inan lohna pawh a awm thei ngei ang Chuvângin Mizoram pum puia dân inanga hman t̃euh t̃euh Sawkâr dân siam angah chuan in lo ngai t̃euh a ni lo: a dik lo ken ti thei lo va, a daw pawh kan ti thei lo, a ziaktu chenna lama hman dân a ni mai.

Naupang tualchai hlate pawh hi a tlangpuiin hmeichhe naupang hman mi a ni mah mah a, mipa naupang hi chuan tualchai hla lam hi kan nei tam ve lo va; chuvângin kan naupan lai pawhin mipa chuan hmeichhe tluk chuan kan hmang ve lo va, briat pawh kan hre lo deuh hlek a. Kan sawi tawh ang khân ziak, nei lo ken nih avâng hian tualchai hla hi a inang thuak deuh chauh hlawm emaw tih theih a ni. Heta a rawn ziak lante pawh hi keini naupan laia kan tih dân ti mai ila, kan rualpui hmeichhe naupangho sak dân te nên chuan inang deuh tak tak awm mah sela, inang lo deuh pawh a tam mai. Mizoram chhônga zawng zawnga lâr êm êm nia briat, "Lailôt c"

tih te pawh hi keini lo-tih ai chuan a ti tawi deuh va, keini chuan "Kawt lo hawn" te kan ti tel a, ani chuan a telh lo va. "Tira mei kai-ah" tih pawh hi a lârl hlein ka bria a, a ziaak hi chu kan tih dân nên a inang lo leh pek a ni. Heti anga tualchai hla lârl tak pawh kan tih dân a lo inan loh chuan a lârl lo zawk phei chu inang lo tak tak tam tûr a ni rêng a ni. Hêng inan lohate hian a bu hi a ti nêp chuang lo, kan tih dân a lo inang lo a ni tih mai tûr a ni zâwk.

A tlângpuin he lehkhabin a tum ber nia lang chu, Mizo hnam kan naupan lai atanga kan lo puitlin thlenga kan awm dân kan pi leh pu te lo tih dân kal hmang min rawn briattir ni berin a lang a. Kan naupan lai chuan a hmei a pain khaw-laiiah kan inkâwm a, kan inkhualtelem thîn a, zân lamah hian kan pawnto leh thîn a, thla ên zân hian a ni deuh bik a; hmeichhia phei chu an intenthûl a, an hlim thei hle a. An lo nula in an lo tlangvâl a, tlangvâl hian nula kan rîm leh a, kan lo in-zei ta a ni a. Nulât tlangvâl laia inrîm dân te, inneih a lo buna nu leh pa briatpuia palai han tirha, man leh mua! te an han sawi fela, inneih tak hun thlenga Mizo kal hmang a sawi a ni ber a, briat tlâk tak a ni. Kan sawi tawh angin khaw inhlal deuh te chu tih dân hrang hlek hlek a awm thîn ka tih kha erawh chu briat tel zêl tûr a ni a, bibliah nghet teh tlur a awm lo a ni. Mahsela a tlângpui chuan he lehkhabu hian min huai thei hlein ka ring.

Inneihnaa a thu hman pakhat "mo pa" a tih chu pasal nei tûra pa kha a ni a, hei hi Mizo jawng dik tak zâwk a ni a, tûn lai Arzâwlah chuan nupui nei tûra kha "mo pa" an ti ta fo mai. Hemi lo awm theihna chhan chu Bible letlingtute hian an hman dik loh vâng ni berin a lang. Nupui neitu kha "mo-neitu" tiin an lo dab tlal mai a; a dik tak chuan kan fapa te nupui kha kan 'mo' a ni; chuwang chuan monetu dik tak chu nu leh pa te hi an ni. Kan han inneih hian a hmeichhia kha mo a ni a, a mipa kha Mizo jawngin a hmang hran kan lo nei ta lo va, kan jawng a la tlem a ni zâwk.

A bik takin hêng pawnto leh tualchai hlate hi mi dang pawhin la ziaak ve sela, a inang lo ngei ang a, a lo rei huah tak khâwm dân a la awm thei ang a, a thain kan ring. Hemi bua naupang tualchai hla ka har en hian ka lo briat aia dik zâwk

leh kim zawk ni awm tak te ka hmu a, 'ka lo briat dân a dik zawk awm mang e', tih pawh ka nei zauh zauh bawh a; sawihova, pawm theih tân tualchai hla kan la neih hun a awm dân a pi.

Kan Mizo naupang tualchai hla lehkhawua la lang ngai haub lo, kan chin tawh mang loh vânga ral mai tûr tha tak tak si-in khaw êng a han hmu ve thei ta hi lâwmawm ka ti êm êm mai. Heti anga Pu Chalthangan a rawn siam-chhuak bi sakawm hlein ka hria. Ani hian rawn siam lo pheii sela chu ziaak nachâng hria kan awm ngûl awm lo ve. A hla-te hi pi leh pu chhuan tam tak aţanga ziaak awm haub lova briat reng theih khawpa hla thu kal tluang tha leh inla rem thlap a nihna hian hla tha an ni tih a tîlang a, kan hla phuhtute pawh hian reng aţang hian hla kel hmang zir tûr an neih tam hle ka beisei. Thangbar zêl tân a la blu deuh deuhvin ka ring a ni.

Zalén Cabip,

Aizawl,

7th May, 1988.

R Vânlâwma.

BUNG I

INKHUALTELEM

Mizo nun pi pute chenah han ngaihtuah phâk chinah chuan naupang tualchai thei rual a hmei a pain khawlaiah emaw, sumhmunah emaw, in chhûngah emaw te pawh, lian tawh tak an nih thlenga an chin thîn pakhat chu *inkhualtelem* a ni. Tûn lai pawh hian inkhualtelem chu an la chîng tho va. mipa naupang emaw, hmeichhe naupang emaw mipa leh hmeichhe naupang awm khâwm laih laih, in bul vélah te, bathlârah te, sumhmunah te, kawmhnuah te, in chhûngah te pawh an tawng nak naka, thil an tikhâwm laih laih i hmuh chuan han en chiang la, an inkhualtelem a lo ni reng thîn. Inkhualtelem tih tawngkam hi awmze thuhmun leh sawi tum thuhmun si tawngkam vuah dân inang lo deuh a awm nual a— Inkhualtelem, Inlemkhual, Inkhuallem, Inlemtekhuah, Inawmlem tiin kan sawi hawk a, kan hman pawh nawk nawk a, tawngkam hman duh dân danglam mai, a hming dik ber awm chuang lo a ni a. Mipa naupang leh hmeichhe naupang tê tak tê an nih atanga puitling tih dân zira a lem ni siin a taka an channa a ni. Tûn laia lemchan (Drama) ang deuh hi a ni a, mahse lemchan chu a ni si lo, naupangten nu leh pate khawsak dân kawng tinrêng an hmuh leh an briatte a taka an tih ve a ni.

A hmasain pi pute khawsak dân naupang inkhualtelem in an zir thîn langsâr deuh deuh sawi rih ila :

Hnathawh leh ei rawngbawl : Kan Mizo pi pute hnathawh ber chu lo neia ei zawn a ni. Tûn lai thingtlâng lo neih dân nêh hian a la thuhmun zêl a, mahse hnathawh dân chu a danglam nasa tawh mai. Tûn lai ang hian pi pute hunah chuan kâmding kan tih mai— sawrkâr hnathawh leh dâwrkaite leh ei zawnna dang dang a la awm ve lo va. Aizâwl leh Lungleiah te kâmding leh dâwrkaite an awm hnu hun rei tak thlengin thingtlâng khuaah chuan ei zawn dân thuhmun vek lo neih hi mi zawng zawng hna a ni mai a. Lo leh leipui (thlai hmun bik deuh) an nei kawp a, kâwla ni chhuak chhiarin hna thawkin an

chhuak a. Kút ni vângthla leh chawngchen nikhuaah te, khaw-
 tlânga cbbiat tâwk an awm te, mi tha inneih nikhuaah te lo
 chuan awm ni hmêl an hmu lo va; thawk tam apiangin mi fak
 an hlawh a. Nula tlangvâl, nu leh pate inelna ber chu chaw
 lova ni tam tak hna thawka chhuak zawn thei nih hi an tum a
 ni. Heti ang a nih avâng hian a hmei a pain mi taima leh hna
 thawk nasa an hlu a, an ngaisâng êm êm a. Tûn lai ang hian
 krawtlâng awm ni kham (day hman) awm ve zen zen hek lo, 'Ni
 sâwm ka feh zawn tawh, ni sawmbnih ka feh zawn tawh, ka
 chau tawh viau, mahse kan tûl si, hahchawlh chhâk hle mah ila,
 a chhuah loh theih si lob va,' tiin an peih chen chen an thawk
 zawn mai a. Nausên pawm nu pawhin an fate ni sâwm emaw
 lek an la niha fehnan thei nih te chu an uanpui a, nausên tê ni mah
 se, an fehnan a, hna dang an thawhsan mai bawk a, nu tân nau
 briesêl tak pawm pawh a harsa. Chuvângin nausên chu an pian
 atanga ni sarib vêlah an bawrh a chhuak ngei ngei tûrah an ngai
 a, nausên tam tak chu bawrh chhuaka thi ta lah an awm; fa tîr
 pawm dam chu a zâhtlâk lek lek zâwk a, thatchhe hna deuh-
 vah pa tam takin an ruat hial. Nausên bawrh chhuak tih hi
 han ngaihtuah kîrsak chuan an enkawl that tâwk loh avânga
 nâ ni thîn ngei tûr a ni. Tûn laiin ngun taka nausên piang
 hlim enkawl bawrh chhuak sawi tûr an awm tiêm ta. Theih
 ang tâwkin hna an thawk theuh mai a, thatchhe deuh an awm
 zing deuh va, chhôngte leh thenawm khawvêng rêl an hlawh
 deuh va; taimain hna an thawk nasa a, chawlh mai mai an nei
 khât a, mi fak an hlawh thung. Dam lo emaw, chhuanlam han
 siama hahchawl emaw an nih loh chuan an chawl mai mai ngai
 lo a ni ber mai. Pathianni leh ni dang awm ni a awm ve lo
 va, kâwla ni chhuak chhiar tak meuhvin hna an thawk a, an
 hah êm êm thîn. Hna thawh hah chuan thîn a lo chhe duh
 deuh va, vîn pawh a awlsam duh deuh; nupa inhau leh intih-
 tlânna tam tak pawh hnathawh hah vâng a ni fo thîn. Vai an
 lo lian a, Sâp an lo chhuak a, Sâphovin Pathian thu âwih tûrin
 mi an sâwm a, mi thenkhatin an han âwih ve a, ni ruk dan ni sa-
 riñ ei chu Pathianni serba chawlh a lo tûl ta a, Pathian thu âwih
 hmasete chu khaw khata pa taima tam takin, "Pathian thu âwih
 intiho bi an chawl an chawl mai a, cõguge an ei ang, hah hma
 hman chawlh leh thîn, an thatchbiat vâng mai mai a ni." te an

ti thîn a. Pathian thu âwih chu thatchhiatnaab an ngai a, pa tam takin Pathian thu an âwih duh loh phah a ni. Hna thawh nasat leh taibmâk chu naupan têt aţanga an inzirtîr ber a ni. Heti anga hna an thawh nasat avâng hian *Kur* lo thlen te hi an ngăkhlêl a, kût leh chawngchen te pawh a nuam thei ang bera hman an tum thîn a ni.

Inah nu tar pa tar hna thawk thei tawh lovin nau awm pahin in an ngăk a, ei rawng an bawl a, nausên tuihâl tap tlawk tlawk puain an buai êm êm a, hnathawk lo haw hau hlau bawk siin an phe sek thîn. An ei bungbêl lah anmahnin hlum an vuak ve ngat a ni a, han hman tawh chuan a pawns lam chu meilin a hliau ung awl êm êm a, nawh fai mai chi ni ve hek lo, kut mang niauvin ei tûr an siam a, nu ei rawngbawl hmaia bel-mang kai lo hi an vâng teh a nia. An buai avâng chuan an vîn tuar tuar châng a tam a ni.

Thih ni : Pi pute hunah chuan thih ni hi khawtlânga awm ni khamna pakhat a ni. Khua a lian vak lo va, mihring an tlêm bawk a, an inhre tlang vek a, mitthi awmin hlamzuih an nih loh chuan tumah hna thawkin an chhuak ngai lo. Hna tûl tak chhuah lob theih lohna nei an awm pawhin chawhnu lam mitthi vui hnuah an chhuak chauh thîn. Nu leh pate chu khawhar isah an lêng a, ei tûr an neih ang ang an keng a, nula tlangvâl-in khawhar an lêopui ngai lo; zânah erawh chuan tlangvâlho khawhar inah an riak thîn.

Lung phun : Mi neinung leh rethei deuh pawhin an chhôngte thi an thlân chhinchhiab nân tiin lung an phun thîn. Lung phun ni hi chu thih ni ang maiiu an ngai a, tlangvâlin lung phun tûr an zawn a, puan dumin lung zawn chu an khuh a, mitthi chhôngte khân lung zawn chu an lo tsh khum hawm hawm thîn. Lung zawnho chu tumah an hlim tak tak thei ngai lo, mi lung-ngai leh lusôn te tihblim nân fiamthu thiam erawh chuan nuh dar darna tûr an puh chhuak thîn. Ran talha lung phun an nih chuan lung zawn hab leh lainaho leh in lama lo che hahte kiân lung phunna sa chu an ei thîn. Mi nazawng leh naupang-te tân lung phunna sa ei ve ngai a ni lo, thawk hah ve hlei lovin lung phunna sa lo ei ve ngawt chu zahthlâk tak a ni a, mi vir dân a ni. Tlangvâl tlâwmngai thenkhat chu lung zawn

ve mah se, lung phunna sa an ei duh lo thîn. An bânah kai thleng hial mah se, ei lovin an haw ru leh dâih mai thîn. Tun laiah chuan lung phunna sa te hi a zalên ta a, chawimawina sa kan ti mai a, kan ei luzi luai ta mai a, Chanchin Thain min lo tiêng lo se kan la buai teh ang chu, Pathian hi chu a tha teh e.

Zu in : Kút leh chawogchen nikhuaah te, chhiat ni that niah zu hi a tel ve zêl a, sa lu aihnaah te, mo lawmnaah te pawh zu an in thîn a, amaherawhchu nula tlangvâl chuan chawn leh lâmnah chauh zu an in niin a lang. Nula zu rui pheih chu hmuh tûr an awm ngai lo rêng rêng a, chawn leh lâm niah pawh nulain rui khawpin zu an in lo.

Tin, an inneih niah bêlpui thlum tha tha an kai chhuak a, zu an khawn a, an in a, an blim thei hle thîn. Inneih chung-châng hi chu bung dangah chipchiar zâwkin la sawi ila.

Chuti anga nu leh pa, nula tlangvâl, chhôngkaw khawsak dân leh khawtlâng dân chu naupangte hian a lem ni si, a takin an zir a. Lo neih dân te, chhiat ni that ni an hman dân te, kawng tinrênga puitling awm dân zira naupangte awm dân chu INKHUALTELEM a ni. Nu leh pate hnathawh dân zirin in lem an sa a, lo lem an siam a, chemtum nêh, mipa naupangin lo lem an vât a, an hâl a, bub an tuh lem a, thlai an ching lem a, a tak ni si kha, lo leh leipui lem an thlo va, a rah an seng lem a. Hriamhreih lem an siam bawh a, feh kawng lem an sial a, an feh a. Phurhlân atân hnah an khâw a, thing hnah hlai deuh lâk awlsam tak tak dai bulah a lo awm a, hnahte chu êm lemah an khâw a, thingtang nawi tê tê an la khâwm a, êm ah an thawn a, anhnah lem an phur hâwog a, in lamah khawsak rêl an indah a, an lo buai ve êm êm bawh a, puan chhiain naute lem an chei a, an naute lem chu an inpuaktîr far a, a then an thutîr a, a then an mut a, nu tih dân zirin an lo vin that that a. Nute tih dânin blumin bêl leh belthlêng lem an siam a, thuk lem an siam a, moi an chhêm a, chaw an chhâm a, naupang losôl lo hmuakte chu an nute bula an awm dân ang chhiabin an nu lemte kha an hmuak a, an pangchang thiam êm êm a; an thil hawn an zâwt a, an lo pawt chhên a, an nute khên an vin that that a, an ngik faih faih a, a taka an awm dân ang chhiabin kha a lem ni siin an awm thiam a. Thlai thar atân

hnim remchâng tak tak a lo awm a, mitthi vaimim, mitthi fanghma, mitthi zawngha te an rawn phur hâwng a, naupangin, "Ka nu, engge i hawn?" tiin an lo vir tar tar a, an puan hmâwrah an pawt dâr dâr a, ina lo awmte kha an lâwm thiam êm êm thîn. Mipa lovah an riak lem a, buh an seng lem a, vaivut emaw, hnim rah eng emaw buh atân an la khâwm a, êm lem khân an chhêk a, nu leh pa tih dân zirin an heihah dat dat a, bunlâwk lem te, buh in lem te an siam ve vek a, a tawpah inah an phur haw thîn. Hmeichhe naupangin buh an dêng lem a, si-sêpin an thâp lâwp lâwp a, a khu rum rum a, an paw châk mai thîn. Kan Mizo hla phuah thiam Pi Saikôti pawhin an buh lem thâp⁴ah a hla phuah hmasak ber chu a phuah tih a nih kha. Zâwbôk hnuai⁴ an buh lem thâpin hla a phuah niin sawi a ni.

Mitthi awm lem te an siam a, an naute lem kha puandum themin an khuh a, thlân an lai a, an vui ve a, an tap der vak vak thîn, mitthi lem kha an zâwn a, an phôm ve thîn. Tin, chawn leh lâm leh kôt an hman dân te an zir a, zu an inho lem a, an rui der a, an tawng ve chhâk chhâk a; an inhau lem a, an insual lem a, a thenin an theh a, an insual tak tak emaw tih mai túrin an buai ve lai⁴ lai⁴ a, an ri blut thîn. A thenin in chhung an tibuai a, chhôngte an vau va, an bungbêl⁴te an ti-chhia a, an tuiôm lemte an sât chhia a, an paih a, zu rui awm dân an hmuh ang kha an zir thîn. A chângin mipa naupang kha pasal⁴tha lemah an chang a, an ramchhuak lem a, sa an rawn kâp lem a, hlado an chham a, sa lu ro emaw, thing bung emaw, lung emaw sa lu zâwn angin an zâwn a, tlâng an tli⁴r a, in lama awmte khân an lo hmuak a, an lo lâwm thîn. Sa lu aia zu in dân te an zir zui a, an hlim thei êm êm thîn. A châng chuan ruai an theh lem ve a, bânah an inkai a, tlangvâl tlâwmogaite tih dân an zir a, an mi sâwmte kha bânâ kai⁴h ngai-in an tang a, "Ka ei châk lo, ka puar êm mai, ka ei ang a ni, min thlah rawh," an ti a. Mahse an kai lui ve a, tang fan fan chung khân an kat dat dat a, an kai thleng thîn. Chawhlui an siam a, an ei lem a, chaw an han bân lem a, an leiin hmu⁴i hnuai⁴ lam chhông lam an hawlb a, an hmu⁴i kumin an tiri nak nak a, an ei kham a, a neituin, "I va kham hma ve, i puar maw?" an ti a, an ri lai⁴ lai⁴ thîn.

Kan sawi hmaih haub loh tûr chu an *Innei lem* hi a ni. Nula tlangvâl chêt dân an hmuh thîn kha an zir a, an inrîm a, an inngaiẓâwng lem a, tui te an chawî dônin thîng an phur dôn a, palai inrîm an innei lem thîn a ni. An innei ni chuan puitlîng tih dân an hriat ang khân zu an in lem a, chhôn kha zânah an chantîr a, tlaijah mo an hruai a, mo leh a pasal an mut duntîr a, puan an sintîr a, an muhil der a, an maimitchbîng a, an han bân der ve kâk kâk a. Pakhat arpaah a lo chang a. a khêl a bêog ri a, a han khuang âl âl a; 'Khua a vâ e, tho ru,' an inti a, an tho va, mo in lamah a haw ve leh a. An hruai leh a, a innei lem te kha nupa angin an ngai ve thîn. An inkhualtelem chhông chuan nupa an lo ni-ve ta thîn a. Hetih hun bian naupang lungfîng deuh thenkhat chu an mut dun khân puan hnuaijah an lo inkhuaikhem hlak hlak a, puitlin hnuai in-gâizâwng hlen taa, innei tak tak hial pawh sawi tûr an awm. Mi thenkhat chuan naupan laia an innei lem kha inngainat hlen a awl thu an sawi mêk thîn. Naupang tui tak maia an han inkhualtelem an han ri lai h lai h chu ni khat hi nuam ti takin an hmang liam ve thuai mai thîn. Naupang inkhualtelem hi tûn laia Science zir an sawi ang deuh, a tih tih hi an khawsak dân a ni. Lal Isuan, "Naupangte ang in lo nih loh chuan," a tih khân thiltih apiang tih tak taka tih zêlna naupang rîruah a awm avâng hian entawn tûr a ti a nih a rinawm. Naupan lai hian an zînga lian deuh khân ngaihzâwng te pawh an thlantîr thîn. Naupang na nê nê chuan inngaihzâwn awmzia chu an hre lo va, an duh zâwng apiang an sawi mai thîn a, hmeichhia in hmeichhia pawh an thlang a, mipaio chuti ang bawkin, nula tlangvâl zînga mi pawh an mi duh zâwng chu an thlang ve mai thîn a, an blim thei ble thîn. Heti ang hian naupang inkhualtelem chuan thil engkim a takin an lo zir lêwk thîn a ni.

Hmân lai chuan Mizo naupang hian naupan lai in silhfên eng-mah an inbel ngai lo va, fel tak an nih thlengin a hmei a pain saruak vekin an awm a, lai fa pawh silhfên an inbel chuang lo, saruaka awm zah nachâng hriat hnuah chauh kawr an hâktîr thîn; kekawr leh pawnfên angte hi chu an inbel har leh deuh. Saruaka an awm thia avângin naupang chu an bâl thei hle a, vaivutin an paw thûr reng mai a, nuin an han pawm leh pawhin

an chûl thuak thuak a, an chhêm ph'arh pharh a, fai tâwkah an ngai mai a, mal chungah ngaih tha takin an pawm leh mai a, zânah pawh bual fai chuang lovin an mut leh mai a ni. Khaw-laia naupang tualchai leh inkhualtelem chu lo muhîl tak tak ta dêr pawh an awm fo thîn. Kan tûn lai khawsak dân nêna han ngaihtuah chuan engtîn nge kan pi pute hian nau an lo pawm dam that theih chu tib mai tûr a ni a, mahse khuanu hualhimna avângin tam tak chu an hrisêl êm êm tho.

Tûn laia naupang inkhualtelem chuan hmanrua mawi tak tak a tak anga siam, tê reuh tê tê si hman châkawm tak tak, tiset an tih hi an nei thei ta a, inkhualtelem an ni na a, pui-tling hman ang tho an hman ang ta a, inkhualtelem pawh an chang-kâng ta hle mai. Hmân lai naupangte khân heti ang hi han hman ang ve ta se, nuam an ti âwm mang e, an bêl lem chu lampei a ni a, an tui chawina chu hmawlhê a ni a, an êm lem lah huah a ni a, vawi khat hman tawh chu a tôkah a dang ngaihtuah leh a ngai thîn a, an khawngaihthlâk hle bawk a ni. Changkân lam kan pan ve ta hi a lâwmawm ngawt mai.

BUNG 2

PAWNTO

Nilênga naupang inkhualtelem thîn kha an tîn a, nu leh pa losûl haw an hmuak a, ni tla tûr êngah losûl hmuah bla an sa a, an zai tuar tuar a. Nu leh pa an hmuak bâwng a, inah an zui lôt a, khua a lo thim tan tawh thîn a, mi tinin zanriah ei an buatsaih a, nu leh pa haw har deuhte erawh chu thim dâwn unau hmêl hai thlenga kawtchhuaha la thut châng pawh a awm thîn. Thenkhatin chaw an la ei lai atângin chaw ei kham hmasa pawnto an lo chhuak leh tawh a.

I pawnto vang chaw ei kham la, rual kimin,

A êng ném duai kan mualah;

Siâr lungrualte nen,

Thian han sawm la lamthai iangin

Chheia chhei dur dur,

Chheia chhei dur dur

tiin chaw ei kham hmasa naupangho an lo zai that that a. Hmâ

sâng aŋang tawhîn Mizo naupang a hmei a pain pawnto hi dânah an neih a, pawnto lo aŋbelh an awm lăwng e tih tûrin pawnto kan uar a. Naupangte inflamna hmun ber pakhat chu pawnto-naab a ni. Tûn lai pawh bîan naupangin pawnto an la uar hle a, thingtlâng khuasah chuan pawnto an uar zual a. Kan tûn lai nupah hi chuan pawnto bîan min tibuai zăwk ta niin a lang nghe nghe a, khap leh thîn pawh a ngai ta. Pawnto hla pawh kan ngah hle a, khaw tin tih dân erawh chu a inang vek lo, mahse inzôl tak vek ni chuan a lang. Pawnto hla inauh chhuah-na hla te, tualchai hla te, ŋinna hla lamin kan nei a. Tûn lai naupang pawnto hi chuan pawnto hla an bre tiêm hle a, an hriat chhun pawh an phuah chawp nên an'sa ve mai zêl a, hmân lai pawnto dân nên chuan danglam tak a ni ta. Pawnto hla han sawi ta zêl ila, ziaak hmasak khi han zawm ta ila;

Chhôn ni iang ka chung chhawrthlapui thangvânah,

A lo êng e, lêngkăwlah;

Hnam tin nau tualchaina,

Zai vâwr d'ala cheraw, lenthôl,

Tîra mei kai kai,

Tîra mei kai kai.

Haulai changsial iangin an tiân dial dial e,

A tâwpah suan ulaw e;

A nuam chhawrthla êng ruai,

Rual an kim maw a thailakin;

Zăwnga lut thêng thêng,

Zăwnga lut thêng thêng.

A awi riak e, buh kông hâmin sawngkăah,

An kaih thingte tuah khăwm la;

A sirah vâl ŋhu e,

Êng duai duai la, nêu duai duai la;

Chhaktiang kăwlrăwnah,

Chhaktiang kăwlrăwnah.

A hun ta e, ŋin dial zân dang lo nghăkin,

Dam te'n zân mu chhîng ta la,

Thi leh dâr hi lo hmu la;

Zân thar kum thar nghăkin,

Aw ruai dubte mông tha tha;

Dubte mang tha tha.

an ti a. (He hla `hi Pu P. Saitâwna (L), M.D.C. lo ni tawh phuah kha a ni). He hla hian pawnto thin naupangte chuan an nu leh pate lamthai dân pawh an zir ve thin tih a sawi a, pawntonaa an infiam dân leh an tih thin dân thenkhat pawh a sawi lang a. Tin, thiante chhuak har deuh an lo awm a, hlain an han au va, an auh chhuah duhte in bul remchângah an ding khâwm a, a rualin auh chhuahna hla an sa a—

Ka thian, ka thian lo chhuak rawh,
In kawmbnuaiah tlâng kêl tè a be lo ve;
I nu êk tum, i pa êk tum bê êl êl!

an ti a, an nui dar dar a, a châng chuan an thian koh hming kha sawiin 'ka thian' tih vawi buihnaah hian an thian hming kha an sawi thin. Nu leh pa feh an haw har deuh châng, zauriah ei tlai châng a awm lo thei lo va, chuti ang zâna pâwna thianten hlaa an rawn koh tawh chuan naupang chaw ei malh malh khân chhôngte hriat ve mang loh pawhin thiante aw an lo hre kar a, a ko a ni tih an hre mai a; chaw an bâr sawk sawk a, ei puar tha hman tawh hek lo, an kham thuai a, 'Khawng ka puan' tiin an zawng chhok chhok a, an thing khu rum rum a, an tlân chhuak nghâl a; nuin, 'Chaw ei puar rih la,' a'n tih chu beng rawngah an thun tawh lo va, chhuak ve thuai rawh tih ang maiin kawngkhâr a ri rawk a, an tlâu chhuak nghâl a, thiante an fin thuai mai a ni. Hmân lai deuh chuan Mizo ina kawngkhâr chu mauva siam, 'Tlengrel kawngkhâr' an ti a, bawn leh khâr zâwnin a ri rawk rawk thin.

Vêng tinah naupang an han inau chhuak kim a, mipa nau-pang a hrangin, hmeichhe naupang a hrangin infin châng a awm bawh a; pawnto hlim thâwmîn khua a lian emaw, a khat luai luai thin. Thla êng ruih hnuaiah mipa naupangte chu kut insuih-in invuan pha tâwkin an tlar a :

Lût thêng thêng, lût thêng thêng,
Sazâwna lût tlêng thêng,

an ti a, an hla a tawi hle na a, an sa nawn reng mai a, an kal tlar pôl pôl a. A tlar tâwp leh lam leh lamah pawnto zînga lian deuh an awm a, an kut insuih kha an lo khai sâng a, kawng-ka angin an lo ding a, leh lam tâwp ber aţangin an lo lût zung

zung a, an lôt zo ta tihah kut insuih thlah chuang lovin a tâwpa
mîe kha insiam remin an vîr chhuak map a, leh lam tâwpa
kut insuiha kawngkâ an lo siamah khân an lôt ve leh a; rei
tak tak he hla hi sâin kut insuih povin an tlan thlawk thlawk
thîn. An tam leh an tlar thui deuh va, an tiem leh an tlar tawi
deuh va. Hla hruaitupain hla dang a rawn sa tan leh a, an zâwm
ve leh ngâi zat zêl a, an awm dân tidanglam chuang lovin—

Lai lôt e, lai lôt e,

Sial lai lôt e, lai lôt e,

an ti a, an tlan dâwr dâwr a, leh lam tâwpa kut insuih kawng-
kaah khân an tlan lôt zung zung a, nuam an ti thei êm êm thîn.
An bul lawkah hmeichbe naupang pawh kut insuihin an inpawt
kual pât a, an tlan kual pawp pawp a, tlan pahin hla an sa a :

Len dawpah,

In thîen hi la ula, in dâr beng bôl la ula,

Len dawpah,

an ti a; an tlan chak deuh va, kut insuih thlah palh châng a lo
awm a, an tlu tawp tawp a, an tho leh a, thiante tlu kaih thawh-
na hla an sa zui a, an tlan kual leh ngâi a :

Kan len thlôkah,

Mual lai zâwla Dârpuii ô kan len thlôkah;

Tho leh rawh, tho leh rawh,

Tap lo tain tho leh rawh,

an ti a, an len thlôk ô te emaw, nau te emaw hming sawiin hla
an sa zui a, tlu tawp tawp mah se an hlim thei êm êm thîn. An
srah a tê deuhho a hranin an lo inbîal ve chângte a awm a,
bîal hran tê tain an insuih kual a, hla sa pahin an tlan kual a,
an hla sa an nuih te a za a, nui pah ring deuhvin—

Lai lôn thôl, lôn thôlah,

Mawngkaw hnabthel hnabthelah,

ti tain an zai tâwn tâwn thîn. Tih dân ngai reng mai zan khat
dâhthi ruai a ni lo va, hla dang dang leh tih dân dang dang
an tlan leh thîn a. Mipa naupangte chuan puan an Archempai
a, puan Archempai hmâwrah an inuahn chhâwng thliah a, a lian
berin hma a hrui a, a tê ber a hnuhông berah a awm a :

Tîra mei kaiah, chhîmtîra mei kaiah,
 A hnuhnông kha seh la, lailên tê kha seh la;
 Tîra mei kaiah, chhîmtîra mei kaiah,

an ti a, chhîmtîr mei ang maiin an invuan zuil parh mai a, in-
 thlah miah lovin a hmasa kalna apiangah kal tûr a ni a, ko sâng
 deuh leh kal harsa tak taka a hmasa kal châng a awm a, a tê
 deuh chu an vâk tak tawk tawk a, an inkhai dâwr dâwr châng
 lah a awm. A hmasa an han inthlâk a, a tê ber hnuhnông ber
 kha hma hruaituah a tâng thung a, kawmhâr chêp tak tak leh
 in hnuai chêp takah te a kal a, tawmmâwlte an vêl chawi chawi
 a, a houbnông lama lian deuh tân chuan kal a lo harsa ve leh
 bawh a, an awihah tawt tawt a, hmun chêpa leng leh leng lo-
 va luh te chu a tiblimtu tak a ni thei zêl a ni. Tih dân dang
 an tan leh a, puan ârchempai kha inthlah chuang lovin an zînga
 pakhat kha Chhûra lemah a chang a, hma lamah a va kal fâl
 deuh va, thing a va khâwng ri kauh kauh va, mî dang kha a
 tlarho zînga lian berin hma a hruai a, Chhûra chu a va cho ta
 a :

Chotu : Ka chhaka thing tu bauh bauh kha tu ni maw?

Chhângtu : Keimah Sanghalhriama pa.

Chotu : Nauva thei thûr ei zotu.

Chhângtu : A hmin nge a hel?

Chotu : A hmin pawh a hel pawh i dawlh zuap zuap
 kha.

Chhângtu : I fa eng zât nge?

Chotu : Chunga chung a arsi zât.

Chotu : Nanga fa?

Chhângtu : Hnuai hnuai hnaithel zât.

Chhângtu : Inbuanah nge, insualah?

Chotu : Inbuanah pawh, insualah pawh.

Chhângtu : A hnuhnông kha tu ni maw?

Chotu : Keimah tlaiberh dawp sena, a hnuhnông ber,
 tê ber khân a lo ti ve a, an incho zawh veleh tlarho chotute
 khân :

Chhûra changkual rita râwtah,

Liankhaw Chhûra, Chhûrbûra,

Changkual rita râwtah,

an ti a, an au rual ta dual dual a. An cho pa kha a lo thawk a, a kut chemah a rawn vilik a, sah a rawn tum a, a dangtupa a hmasa ber kha a phar bûrh bûrh a, mi dang kha hla sa chung-in sah blaivin an tlan kawi dum dum a. A dangtupa kha sah Awih a ni lo va, a dangtu khan a dan hneh lohva mi dang kha a sah theih chuan a chak tihna a ni. Mi dang kha Cthûr-bûra lemah an chang ve leh a, a hmasa an tih dân kha a bula tanin piah deuhvah kalin Chhûra khan thing a va khâwng ri leh koh koh va, an incho tan leh ta thin a ni. Chhûra lema chan kha an inchub nak nak thin. A dangtuin a dan hneh viau chuan an tlan kawi rei viau thin a, nui bawk bawk leh rāk chéi chûlin a châng chuan pai thlawk thlawkin an tlan kawi duah duah thin. Invawn dân tidanglam chuang lovin hla dang an sa leh a :

Kinga sattu sât tawia,

Laiking sattu sât tawia,

an ti a, Chhûra lema chang kha ûmtu a ni ngâl a. A kut kha chema hmangin a vilik leh zuau zuau va. He blaah hi chuan a hnuhông tlaiberh dawp sena chauh kha sah tûr a ni a. Ani kha a dangtu hnung zawn zelah a tlan kawi a, a dangtupa khan bân phar dôn a dang leh bûrh bûrh a. A ûmtu kha a tlan lét thut châng a lo awm hnung lama mi tân tlan kawi vat a lo har a, an rāk tuar tuar a, an nui tlâwrh tlâwrh a, an tlu tawp tawp a, a ûmtuin tlaiberh dawp sena a rawn nangchîng a, a sât tawih a. A dangtuin a hneh lohva, a ûmtuin a sab tum a sah theih chuan a ûmtu a chak tihna a ni a, mi dangin an thlâk ve leh thin. Tin, a ûmtuin a sah theih lawk loh chuan a chak lo tihna a ni a, mi dangin an thlâk leh mai bawk thin. Hei hi mipa naupang leh hmeichhe naupang hla a ni a, a hrang ve vca an awm pawhin an hlimpui êm êm tho mai. Hmeichhe naupangho chu pahniê tê têa inkawpin chibai inbûk angin an invuan a, hnung lamah an eu deuh va,—

Kailân bāk bāk,

Sial lām bāk bāk,

an ti a, an vir chawi chawi a, an sak ngai an sak nin deuh khan Fla dang an zawm leh thuai a, an hao insiam rem a, an ke an int awb tawn a bên mar tawkin hnung lamah an eu va,—

Tlānga lai lai herāwtah,

Herāwt lai lai herāwtah;

an ti a, an vir chawi chawi a, a châng chuan a tãwpah an thu tawp a, an noi bawk bawk a; thu na deuh mah se, na ti awm lo takin an tho leh thuai thîn. Hla dang an sak zawm leh nghâl a, an invawn dân pângogai invuanin,—

Kinga lu thle lekah,
Laikinga lu thle lekah;
Dârkâwlchhun chhekah,
Amah Dârkâwlchhun chhekah,

an ti a, an thle bawk bawk a; an sam an zuah si a, khuiha han zial tham a la ni bawk si lo va, an sam kha hma lam leh hnung lamah a bu siau siau thîn. An hla sak tãwpah tih dân dang an thlâk leh a, a inkawp tê tê tho kân tang leh tang an insiam a, leh lamin kut an kuangkuah a, leh lamin mahni khingpuî theuh kut kuangkuah kha phelhsak an tum a—

A chat ngai lo ve, a chat ngai lo ve;
Tairaw pumphîr a chat ngai lo ve;
Sailo lung phun aog mêng mông,

an ti a, an inpawt ngat ngat a; kut kuangkuah kha an inphelhsak zêl a, an phelh zawbah leh lam kân kut an kuangkuah ve leh a, leh lamin an phelhsak ve leh a, an inchai luai luai thîn. Hei hi mipa leh hmeichbiain a brang ve vea an infiamna chi a ni. A châng chuan kut an han kuangkuah leh sauh sauh va, an tih dân pângogai kân tang leh tang an han insiam kha—

Mai houn a thlawn ngai lo,
Mai chal houn a thlawn ngai lo,

tiin an inchai laih laih a, an inpawt ngat ngat thîn. Hmeichheho zinga a lian deuhvin tih dân dang an han rawt leh a, pakhat hma lamah a awm fâl a, mi dang zawng kha an tlar a, in vâng vêla intlarin inhmatawain an ding a;

Ârke (Arte) chhum chhekah,
Ârke khing leh lam va la u aw;
Ârke chhum chhekah,

tiin hla an sa a. Hla an sak velch hian mahnia ding kha a lo tum pheî auh auh va, tlar zinga a duh ber a la a, an tum lêt dôn auh auh va. Hla kha an sa nawn reng mai a, pahnihte kha inkaihuabin an lo tum pheî leh auh auh va, mi dang pa-

khat an la leh a, inkaikhkuah dal chungin an zuang lêt leh that that a.

Chuti anga an inlâk then zêla a ding zînga pakhat a bâkin ani khân an la lêt ve leh a, an tum tawrh tawrh thîn.

Pawnto hla pakhat chu Dung khaw sial leh Vankal sial an intai a, an insi deuh fo mai a, Dung khaw sial chu a chak zâwk a, Vânkal sial chu a lèn lawp lawp mai thîn a, chutah Vânkal sial chu a rawl bo ta a, chu chu pawnto hlaah an phuah a,

Ka sial rawl ta si e,

Dunglai sialin a len mai a e ;

Ka sial rawl ta si e, phit, phit

an ti a. He hla bawh bi khaw dangah chuan heti anga lo sa hi an awm.

Rasi aw, Rasi,

Dur lai khawpui takah e ;

Vânkal sialin a nèk ruaia e,

Lai tum bak, phit phit

an ti a. He hla bawh bi ni âwm tak a ni, khaw dangin an lo sak ve leh dân pakhat chu,

Rasi aw rasêlah,

Dumlai sêlin a êng ruai lo maw,

Lampan sela rasi aw rasêlah, phit phit

an lo ti ve leh a. Unau thawnthu sawi pawh a dang thîn tih ang malin thu pakhat atanga chhuak ni âwm, pawnto hla dang dang an phuah a, an hlimpui theuh tho mai. Pawnto hla dang indemna tha tak pakhat chu, kut an insuih zawm vek a, a lian ber kha a tâwp bawrah a tang a, kut insuih thlah lovin,

Pâng aw inzial e,

Pângpui pâng pâng pâra,

Pâng aw inzial e,

an ti a. a lian ber ding kha an zial (vêt) ta a, an inzial tâwpah an tum lawp lawp a, a lo rei deuh va, bân a lo kham a, an inthlah ta thîn a, an nui dar dar a, a bulah an tan leh thîn. Hmeichhe naupangho tih dân dang leh chu kaihza titblep deuhvip, hnung lam inchohawnin an ke kâwnah an inbât khâwm a,

Kâwla hawng lêng maw,
 Chhimbuk kâwla haw lêng maw,
 Bôngpui zâr mawi, bôngpui zâr mawi;
 Hauhûkpa bang, kelpa chhaktiang
 Rawn zawng kai nâng e, Hm, Hm,

an ti a, an tlan kual a, ke inbât kha an thlah a, kut an bêng
 rual thap thap a, an vir chawi chawi thîn. Ke kâwna inbât
 khâwma tih dân pakhat chu, 'Pite khang' an ti a, pakhat kha
 pasal nei, a pasal vah chhuahna lamah va thi ta angah chanin,
 pasal nei kha a hnuai berah a ke an dahtr a, an inkhan thuah
 laih a, a chung bera ke dah khân Pitei chu a pasal thih thu a
 hrilh a :

Hrilhtu : Pite,
 Pitei : Eiah.
 Hrilhtu : I pasal a thi.
 Pitei : Khawi lamah ?
 Hrilhtu : Sate êk lamah.
 Petei : Thui, a ruang zâwnin va kal rawh u,

a ti a, an ke inbât kha an phelh siau va, an bai ta sap sap a.
 An ke bai ta sap sap kha, ke leh lam nên bai thlak âwih loh a
 ni a, a hai rei ve thei lo lei rap hmasa kha Pitei khân a lo en
 rân a, lei rap zauh a hmuh veleh a man a, a man kha pasal
 nei Pitei a lo ni ve leh dâwn ta a, an tih dân ngai khân an ke
 an khang khâwm leh nak nak a, a bulah an tan leh a, an bai
 leh sap sap thîn. Tih dân ngai reng chu a ninawm chin a lo
 awm mai thîn a, an hotu khân a han ko khâwm leh laih a, tih
 dân tûr a han hrilh a, an ding kual a, hla dang an sa leh a, an
 hla sak thîn tam tak chu hla pakhat pawh ni âwm lo tak, awm-
 zia pawh nei vaka lang lo, an sak zawm vak a, an tlan kual
 dâwr dâwr thîn.

Khitah hrui an chhat,
 Chhimbuk tlai bûk khai emaw;
 Hawng lêng, hawng lêng leh ta e.

Tlâng khaw chhîpa tlâng zâwlah,
 Lal in zu bo lo, sa bo lo;
 Vanlaizâwlah arsi bo lo, sa bo lo.

Khai lai e, khai lai e,
Nula te, tlangvâl te, ông sîr siar emaw;
Kan khôp e kan khai e.

Kan thle lel lel kan thlunglu,
Kan vai riai riai kan chawnbân;
Hmeichhe naupang rangkachaka kan lai lai.

Kan vai riai riai kan chawnbân,
Mipa lu bûr chhia;
Hmeichhe lu rangkachak,

tiin zai chungin an tlan dâwr dâwr thîn An bula mipa nau-
pangin an hla sak chu a châng chuan an lo ngamawh a lu chhe
zâwk nih an duh lo va, an han iôm leh ang dâwr dâwr thîn
a. Pawoto hla hi a mək ang reng hle a, a chângin nla hiang
hrang ni áwm tak, sei tak tak an sak zawm a, a châng a tawi tē
tē nēn sak kār thlāk hi a ni deuh reng thîn—

Rungi nu, Rungi pa,
I nun vanlai tui a chawi ang a;
I pan vanlai tui a chawi ang a,
Sum siari khak, ari khak,

an ti a, an kut invawn an thlah a, an han thên siau siau va,
ruai thapin an han invuan leh a, hla dang an sak zawm leh
thuai a—

Ka buhtlei hi kâng mah se,
Ka uir̄ a tlei ang a, chhimhleiah ka pēm ang a;
Dâr pangpâr, pangpârah kan ngbāk reng tlang bawkah.

Arsi khi chawi dial dial se,
Aniin thla chawi sela,
Thlain arsi chawi sela;
Nij, kâwl bul chawi sela,
Buh zungin betē chawi se,
An tang za mai áwm mang e.

tiin kut insuihin an vir kual pāt pāt thîn. Pahnih tē tēin an
han inkawp leh far a, hnung lam ve ve inghêngin kiu kawnab
an inbāt a,

Vânchang rila vânchang kuaiah,
Arsi ông a áwn ruajah.

tiin an incu chhâwk zak zak a, vawî lî vawî nga lai an han cu
tawn zak zak a, insawizawina tha tak a ni nghâl a ni. Pawnto hla
pakhat chu vaihlo hmuzah vaimim an tuh a, a tha hle mai a;
chhâwn a thlâk suaw tawh mai a, mahse zan khat thilah Sialin a
lo chên a, a ei zo ta vek mai a, chu chu pawnto hlaah an phuah a:

Vaimim kan tuh chhâwn a thle nghial e,

Kan va en a, Sialin chîl zo ta;

Chil dumpui zingab.

Chil dumpui zingab—

tiin an sa thîo. A hla atang hian a awmzia chu a lang thei maiin
a hriat a, naupang deuh tân erawh chu sawi fiah thiam rual a ni
awm lo ve. Hmeichhia leh mipa naupang tih thîn te, a bik deuh-
va hla te a awm bawk a, an intâwm pakhat chu 'Bingte chhut'
an ti a, an thu tlar a, an thluang diai mai a, hnung lamah kut
an suih theuh va. A chhutu tîrin lungtê a keng a, hma lamah
pakhat a fâlin anmahni hawî zâwngin a thu a—

Bingte sairawkah (saihoawkab),

Sairawka leh changpana;

Piring parang kaikum dim diam,

Tôna tuana, ka se hâwl rawh;

Hâwl kim rawh, ring rawh, hre thei rawh;

Dim diam tak ai—

tiin an zai dal dal a. Hla an sak chhông hian lungte keng khân
thiante kut a chhu lâwr zai zai a, a khawib kim vek a, an hla
sak tâwpah tu ber kutah emaw khân a dab ta thîn a. Hma lama
pakhat awm fâl khân lungte dahua a ring dik tûr a ni a; a ring
dik emaw, dik lo emaw a bulah an tao leh a, a chhutu leh a
ringtu an intblâk a, an inchbâwk kual laib laib thîn. Hla dang
hlimawm tak pakhat chu— Pahnih zêla inkawpin banrêkah an
invuan tawn a, an invawn dân chu— kut leh lămîn mahni ban-
rêkah an hmer a, a kawppui banrêkah kut leh lămîn a hmer a,
kîl lî nejin an invuan tawn ta a, chuti ang chuan an invuan theuh
va, an intlar ta thap a, an kut suih kha leilâwnah an hmang ta
a, a tâwp atang khân pakhatin a rawn zawh a—

Zâwng leilâwn dîm dîm.

Chhîm zâwng leilâwn, zâwngchal leilâwn;

Zâwng leilâwn dîm dîm.

tiin an zai ta tuar tuar a, a kal peih kha hma lamah an lo intlar
zawm leh zêl a, tam deuh tuma leilâwn sei tak siam theih chuan
pakhat mai ni lovin, pahnih pathum laiin an zawh thîo. Leilâwn
zawm pawh an intblâk ve zêl a, pawnto zingab lîa deuhva lei-

lawn an han zawn ve chu tó deuh kut chu a rim dah teh thín e ;
mahse a bliwawm vian zai a ni. Pawto zingah tleirawl lian tak
tak, awm páwng dāt tawh to, rawlthar mola la rím ngam si lo
thetthar pawto botu an ni thín a, chuti ang lian deuh tawh
pawto zinga an tel ve pawh blain an sa mai thín.—

A tel dawn e,

Zak thei lò pui a tel dawn e ;

Hmote um pui a tel dawn e—

an ti a, ring dauhvian an sa thín. He hla bi a thiók a tha vian
a ni awm e. Mizo tingtang dik tak (búr tingtang) kai thiamin
tingtanga an hla sak ve thín a ni. Tingtang kaituin a tingtang
brui leh búr inkár kam nân meihawl no tha tak a hmaog a, a
vei lamín tingtang a kongin a brui a hmet a, hâng-nâ meh nâi
tha takin tingtang brui a nâwt a, a nawhna kha chilin a hmuam
nâi zauh zauh va, a kutzungtangin a kwap ve tho va, vailin kai
aog deuh hi a ni a ; tingtang kaituin tingtang ri ang deuhva a zai-
pui rất rất chu a inhmeih ve thlep mai.

Tleirawl leh rawltharte inohhaih bliwna tha tak mai pakhat,
mipa naupang pual deuh, mahse hmeichhe naupaogte nên pawha
a hova an tih thín a awm ; ‘Sakei bu luah’ (Sa lem chan) an ti
a. Pawto zinga lian deuh Sakei lemah a chang a, a bu zâwl an
siam a, áwih pang deuh lam ațangin a bu zâwl luahsak tuma
chhah tór a ni. A bu zâwl ațanga a chharhtute òm theih chin
an sia a, òm chin an siam thlen hmas a man theih chu a bu
zâwlah theit ang, sakei chu a bu zâwlah a tawm a, a ngur
chhat e

Sakei bu koi bu ka luah ka luah,

A bu lam lam ka luah ka luah—

an ti a, a bu zâwl bul lawk thleng khân an han chhah a. An
chhah man tumín a rawn òm va phat thín a, a man hman chu a
bu zâwl a chhah a. A thutpuih a veng tá jat a, mi dang-
in an rawn kaih chhah leh chhah mahula dân lét mai áwih a
ni an. An thien sakei man koi kaih chhahsak leh tumín a thei-
in a bu zâwl an luah a, a thein kaih chhah an lo tum a, an
an koi an koi an han chhah leh a, a rawn òm a, an thien
an an koi a man an thei chhah a man leh hman chhah an
an koi a koi kaih tumín a, a koi koi leh thín a. An han lai
an koi a, a koi leh a, a koi an a rawn man leh a, a thien

an kai si, an inpawt taww; 'Mi thlah rawh u,' tia nui rawi rawi chungin an inpawt thlu tawp tawp a, theirawl pawntoho zinga mi han pawm leh tawp tawpa, han nuai nawk nawk mai chu, a blimthlak a, an phat loh deuh lai an inkhawhsak palh, luih deuh a nih pawhin huat thu aww thei bik hek lo, infiamna hlim-aww tak a ni thin. Sakei lemin an zinga lian deuh a man bet a, a bu zawl sir lamah a tawmpui a, a ngur chhar chhar a; lak let tumin an rawn chbah a, mahse man ve an hlau va, a thlang thui vak ngam si lo; mahse infiamna a nih angin an lak let hlau tak chungin a han um leh phat a, a man sa bawk a buaipui leh a, mipa leh hmeichhia rilru nei tham deuh tawh inpawm ran mai chu innelna bul tha tak a ni thei. Chuti ang hun beiscia pawntoho azira sa lem chan, sakei bu luah rawt vat pawh an aww mek thin, mahse langsar taka innelna tilang duh an aww lem lo. Thianten haw duh tawh mah se, pawntona atanga lo inchul nel tuma haw har pawla tan pawh a aww thei. Pawnto bla thenkhat chu a sei thei viau mai a, thiam taka an han sa chu a inzawm rem ve thlap mai si a, a ngaihnawm ang reng hic—

Lum biang e, lum biang e,

Mi a hrang e, bawltê ri chhek kan duai ngai lo,

Bil len tilang, bilpui len tilang,

Sairum lian, a lu lak loh, a ban lak loh;

Zawlbak kaih kulh Lalmanga ten

Thli leh ruahpui a hrang an ti, hum hum e, hum hum e.

Kulh dai an kan e,

Bengthawma ten tuklo, thiantbia rawn hual e,

Thangchhunga sava Suakêkan a laksak e;

Chawh rawh u, chawh rawh u,

Chawh phar dêr dêr rawh u.

Kelte beng mai mai,

Kham rang zang chu kharkhepin a khar ang a,

Fijin chhun tilang zawk e.

Vaneka chuan arsa chakin kawt zoh ve,

Saum par in bar lai saw, bar lai ing e;

In ri khum khum pa zang chu.

Lalaw, nami lot thui thui,

Kawt lo hawn, kawt lo hawn;

Sat kawt lo hawn, kawt lo hawn

Awi-ka nu, ka puar im êm, awi ka pa, ka puar im êm.
 Ka pu Vân, Vâná đăm laiin,
 Tuite bullut tlan, tlan, tlan rawh se ;
 Keini tlan tûr, saipui tlan tûr, sate rum.

Hêng blate hi a sei ang reng viau va, an han sa chu rual thap
 maiin a thlôk lo danglam deuh a awm pawbin rual thapin a nih
 tûr ang angin an sa thei zêl a ni. An indo leh mi lu lâk thîn
 pawh pawnto blaah an sa thîn :—

Tui chhuar dunga tla vai vai e,
 Awi, awi, awi, Kâwdânga,
 Kâwdânga e lai mi that e, va ai ta ve u.
 Vawkpa sôm li sôm ngain va aia ta ve u,
 An dik an dak chheh rawp
 Tlangbânin êlin êl.

Chengkawl pawh pawnto hlaah an sa zêl mai—

Lal bâng chum chum,
 Lal tlâktlai lo lal chengkawl ;
 Ka êk khum hnu, ka zun khum hnu,
 A vâh hnu ri rawi rawi,
 Lungthu bilbawlwâk cho chhakah.

Tin, an thlai chin ramsein a lo ei a, chûng pawh chu pawnto
 blaah an sa a,

Ka kawmchhaka bâl ka lin,
 Sangbalin a zik a sib, a zik,
 an ti a, kut insuiha tlan kual pôt pôt kha an ding thap a, an
 kutzungchal chung lamah an kâwk siau thîn a, an invuan leh
 lawk a, an tlan kual leh a, an tih dân ngai tê khân an kâwk
 chho leh siau thîn. Khaw lu lam emaw, kawtchhuah lam emawa
 bûng leh thîng lian deuh te kha pawnto hlaah an puah zêl mai
 bawh thîn a ni—

A khi bûng bûng khi, Siallâm tlanga bûng bûng khi,
 A zik lêrah pârva a lawi dâwn e, rampârva a lawi dâwn e ;
 Keini ngai ngai chuan ram a hruai dâwn emaw,
 Chûng âr thài aung a tie zawr zawr.
 A kûr e, a kûr e, lenbuang zâr a kûr e,
 Thîng thei a pâr, Laidânga mei mei ka ti ;
 Chhaktlanga bûngpui khi, sakhi ki-bung bûngpui khi.

Sai rualin a lu a tan, a bân a tan,

Chu le, ka luah tâkab, thlanthla ka luah tâkab;

Vawî khat n khuangpui ring e,

Vawî khatan a thle zuk e, thle zuk e.

Rannungte pawb hlaa sein an blimpui êm êm a, hla thu tha tak
tek a ni zêl mai:—

Khuasia raw bem raw bem,

Khuainu chal te, khuai pa chal te;

Khuasia raw bem raw bem,

tiin an insuih kual a, bân an thên lâwp lâwp a, khuai thlâwk
ni awm tak tein an iezâp ri hlap hlap thîn. Hla dang an sa
leh a, tu hmang emaw sawiin—

Leli thib ni chuan,

Pâr arsi parh si, parh si,

tiin an inlên kual dâwr dâwr a. Hla dang an sak zawm zêl a,
an nu leh pate hnothawh dân pawb hlaah an sa a—

A i ram kan tblawh,

Tuite rama kan thlawh fâng lo liau;

A sen siar e, Rualkhâm pa fâng saw,

Rualkhâm pa fâng saw,

an ti e, lo thlo aog deuhvin an kûn a, an bân huong lam leh
hma lemah an thên a, bân thên chung chuan an tlan kual thîn.
Hla awmze briat theih mai an han sa a, hla dang an han sak
zawm leh a, an hla thu awmzia briat harsa taka an zawm mai
chângte a awm thîn.

Ar aw thei hmukah, archal aw thei hmukah,

Ka pi, ka puar im êm, ka pu, ka puar im êm;

Ka pu Vâns dam lai khân mite bullut tlan,

Tiân, tiân rawh se.

Ving viat e, vingviat e,

Ka chung kâwingo a sâng e;

Yatpa lam chu thlawh lohvin,

Chhite bapui leh hmar bapui.

Ran vuh pawb pawnto hlaah sak loh a theih an nei lo a ni Awm
e. Kêl pawb bi a lâr vak lo sa a. Mizo ran vuhah hlaa enkawi
thar thawh lo pawl a ni mai thei, ran dang angia an tangkaipui
vak lo pawb a ni mahes. Tân thei khaw hnu deuhva mo, ran
tân lo lawm an chên huah pawb lât ni mo lawm nân an deh

lo, lawi nân chuan an pawiti lo deuh va; 'Kêla mo lawm chu an thin chhe duh,' zuk ti tlat a. Hlaah pawh an chawi tam vak lo, puithiamin kêl khâla inthawi an neih tumin thiamblaah a lang a, pawnto hlaah tlêm a lang bawk.

Kelte bengbeh kan beh zawn thlai e,

Kan va mawi êm, min lo en rawh u,

Min lo en rawh u,

an ti a, an thle rual that that a, an sam a bu siau siau va, bla dang an han sak zawm leh nghâl a—

Kêl insi bai tlaiah, kêlchal insi bai tlâah;

Bê rawh, bê rawh, laitum bak, phit, phit,

tiin chil per uai uaiin an phit thin. Mipa naupang pawntoho chu vêng leh vêng han inchova, inñam laih laih te a awm thin a. Hetia an tih bian mi zawn inchuh rilru an pu ve awm e. Vêng dang naupang kha innuaiah an va cho ta thin a—

Vêngthlang naupang thlipui tlehin kan lo tleh dawn e,

Lo inring rawh u,

tiin hla deuh hlek atangin an han au va, Vêngchhak naupangho an lo inhâwr khâwm ve thuai a, an han chhâng lét ve leh a, chak zawk nih tum rân ve vein an han innuai ta thin a—

Tia leh tia chu inchil ang u, innuai ang u,

Rual leh rual chu inchil ang u, innuai ang u,

Intâwk ang u, kermahoi,

tiin kutphabab chil an hnawm a, an bêng ri tuar tuar a, an haw haw a, an innuai ta laih laih thin a ni. An inkeuh tlu tawp tawp a, an han inhnuaiichhiah a, "I tlâwm em? i tlâwm em?" an han inti a, a châng chuan a intum tâwk atanga tanin an inbuan thin. Naupan lai atangin inbuan te hi inñamna the takah an lo hnang thla. Hmeichhe naupang hla pakhat nuih tiza ang reng tak chu, an puan hmâwr insuib zawmin an ding kual a, ring deuhvin—

Ke bontê hi bâkeh chang sela,

Lianthangkili seh rawh, ha nei rawh,

Heti bian ti rawh,

Bâka ha nei thin them rawh,

an ti a, an puan an zâp ti vak thin. Pawnto hla sei tak pakhat chu thu hrang hrang sak zawm vak mai ni awm tak, nuihzat-thiak leh mawi lo lai deuh te pawh a awm a, a mawi lo deuh

lai leh awh tiza lai deuh kha an ban sa uar zual deuh sauh
 khanghah thin a, an phur thei hie thin. A mawi lo lai deuh nia
 langie zia kânin beti ang hian lo zia ta ila—

loga te, Anga re, ama tuatin kâwl a chhun,
 Chbushoiang amah Chbushoiang bangpui lalan;
 Vai lalan buan zâwl a chhun.

Mimsrikôt, thangvânah mimsrikôt,
 Suk tanin buan tanin, amah Lalchhloga inah
 Nêm rawh, nêm rawh, ka thang vai puan nêmin ka nêm
 [zizia.

Zisin lung a phun e,
 Zia khaw phun chu, hrang khaw phun chu
 Hâwl rawh, hâwl dem dem chu hâwl rawh.
 Thang nâng e, kei ka thang nâng e,
 Sakhawjai e, bawrbai tui va chawi;
 Avong chhiar kawt lamthang dar deng i.

Chawi maw lungruni,
 Nizana ka muntangah, la rawh, la rawh,
 Ui thak bâwm bâwm, mi hur bâwm.
 Mi hur bâwm chu dam na ngai, kei ka dam rei ber,
 Kaikuang intikaikuang va va, chawngsai inti va va;
 Lalributah mi ngai e, siebthing kârah mi ngai e.
 Siahthinga te huiah, haupui tualah dawvân kai rawh,
 Bapu baza di chu di chu ka ti lo;
 Saibual di chu ka ti lo.

Zawhte lai riang, lai chhingkhupa
 Hmân lai chhingkhupa, sai hmân kal dêm dêm;
 Si awi e, awi nâng ka ti, sa awi e,
 Ia va ti thei em ve lo, hmân lai chuan hmân lai chuan,
 Tiengle pârta ka pâr chhingchheng,
 Liangk dumin ka dum zî zî;

Chemri chawi, chemri chawi, dallo tlênga chemri chawi,
 Hmân chuan hmân chuan Vai lai nupiah ka awm,
 A in nau maw ka puak ang, hachh nau maw ka puak ang.

La ti awi awi e, awi nâng ka ti sa awi e,
 Thach chuan tunch chuan ka pu satah nau ka awi e;
 Ka ti thak thak e.

Záwn rawh u, záwn rawh u,
 Rónénhawití an záwn ngai lo ve ;
 Dawlrém dawlrém, lai dol kuar kuar,
 Laikíng chhuk chho zai zai zai,
 Dawma dawma seih seih seih.

A táwpa 'seih seih seih' tih hi a hla táwp vena a ni a, an thlók dân pawh chheih chheih chheih tih ang deuhvin an thlók thín. Chung lam vâna awm arsihote, thla te pawh khi pawnto hlaab an lo phuah ve daih tawh a ni. Thla éng láwmin an pawnto va, pa nau awi pawhin leikapui atangin an lo záwm ve a, thla blei-nga zân pawh an ngâkhlel thei hle a ni—

Thla khi bial táwtah, romante lungkhupah,
 Chepa nau awi di lawi e,
 Ka lâm ang e, Hualdingi pa zalêng karah,
 Zawngte tiuh teuh, pawngpawráwl ek, ek
 an ti a, nau an lo sêp láwp láwp a (He ta ek ek tih hí, a zuang ek, ek tih anga lam rik tûr a ni). Pawnto hla tshêkhat chu a hla hming vuah a awm ve a, pakhat chu 'KHUANG BULPUI' an ti, chu chu—

Ainâwnah zawng la, zawng la, sa zawng kal dem dem,
 A mei bôl kha seh rawh ;
 Lailumte nêk kang, kang bawrh sai.
 Te law, te law, a khi tlângah khian,
 Seinâwn tlângah khian sazuk sial an chhâm ;
 Utan ar a la, neih khaw dai a vêl,
 Khawidângin vi vi a ti,
 Khuaidâng houniah puan ka khâwng ;
 Kaikual kual rim rem.

Muala pipu lèrah, neih chawog sâwma sâwma,
 Mima rawng, saithang zai maw, muala sakhi kawrah ;
 Chhim leh hmâr tuan zo lo va, inpui tuanna liau liau.
 A táwpa 'liau, liau' tih hi tui a tliog liau liau, sa liau liau tih anga lam tûr a ni. An ramvah leh chawhmeh an zawnate an indusaknate pawnto hlaab an sa zêl a—

Sazu kua i hmu emaw,
 A hmuah chu ken hmu na a,
 A hlaah zung chhuak zawk e, pitik, patak.

Saia ka bawi ang che, sakhi sa ka bawi ang che,
Lumte, lumte stali pa, chengrang pa;
Khawng khaub khaub vang cho.

Khingkhi di, khingkhi di, khumpui lamah,

Khumsi lamah, kan intawh leh hauhokin;

Ting ting a ti, saipuiin bek bek a ti.

A chu saipui nunchan chu sakawlin seh e,

Bawi bawi taka, sele nu, sele pa, thui a ti;

Chem a ti, chem lek a ti, lek a ti, lekthang a ti.

Thang a ti, thang awi a ti, awi a ti

Awilung a ti, lung a ti lungthu hiltawlawk;

Salam pheia ka kala

Kharkheremin min khar khe rem rem.

In va mak tak em ve aw,

Lung kaikuang, lungpui sudim kan hel e;

Chungu luak, tlak tlak tlak,

Dawngthlek luak tlak tlak tlak.

Nau awm hla ni awm tak pawh pawto hlaah an sa, kut insuih-
in an ding kual a, fan deuh raihin an hla sain, chak vak lovin
kal kual a, ban an then siau siau va—

Ka nauvi a tap, chhim nauvi a tap;

Dawhthleng pheia val lena kan awi,

Awi awi, lungruni, awi awi, lungruni.

Hets 'awi' tih jawngkam hi nau awi tih kan lam anga 'awi' tih
tut a ni. Tlangvalin nula rim an tum a, a lo awm lo va, a nu-
in an kalaa a lo brilh a, a lo haw lawk ta si lo va, a nau a
kohth a.

Ka bisli nu haw thei lo,

Kawmcharah a daileng e;

Mamté va ko rawh, Mamté va ko rawh,

an ti a, kut insuihla an tian kwal dawr dawr a. Mahse nula an
va koh chuan thlang nait a la zak deuh va, naupaag a la inti
deuh a ni ang, hla hawin a lo chhang a—

Hla nait bai lekah, sifanga mim bai lekah,

Hla nait kwal ka ni lo;

Hawngnawia ka la no chik chik.

Hla nait deuh in an sa a, an tian dawr dawr tian. An awm dān
an hawngnawia a, hawng lam hawin lo khing hawin kakaawnan an

inbhat a, kut an hông a, an tum awl awl a, an tlan vir leh chaw
chaw thín. Nupui pasal innei, man leh mual inbhan thu te pawh
pawnto blaah an sa a; inhma tawain, in vâng véla inbhatin an
ding tlar a, leh lamah tam deuh zawk an tlar a, a tam lama
mite khân an au hmasa a, a tlêm lama miin an lo chhawn a,
an inchbâng tawn a—

A tam lam : Sumairia kan péka kan hlan a.

A tlêm lam : Kan la nuam ding maw e.

A tam lam : A thaia kan pékah.

A tlêm lam : Nu ngil tha tha Mawitei kan lakah,

an ti a, inkaitkuahin an tlan phei a, an duh ber an sawi kha an
la a, an tlan létui a A bulah an tan leh a, an duh indawtin
an la zêl a, a tâwp dawn pahnih lek an nih khân, tlarho tam
lam khân an au ve leh a, an tlan tawn lâwp lâwp thín. Inneite
kha an lawi ta a, lawi kawngah naupanghovin an lawmna hla an
sa tuar tuar a, a inneite hming sawiin—

Lalthuamin Lalbula a nei dawn e,

Tangka sawmthum sawmli an chhiar e;

A hmangaih avângin lungtum hlan pui a chaw e,

A vawkpui a delh hlum.

Chheih raw khab, a lawi dawn e,

Lalbula rôn in chhôngah

Lalthuami a lawi dawn e.

Karei karei, hailawri an chang zo ta,

Thianzanga, Lalbula, chheih Lalbula

Ka taksate ka sah tak,

Khawngé in awm ka vâkvai dawn e.

Nula fel deuh leh tuma deuh chu ngazâwngtu an lo tam a, bei-
sei ve tak takte an lo awm a, mi dang inah a lawi ta mai si a,
a thikawm viaw a ni ang, pawnto blaah an sa a—

Kawmchhak khi tuibôra,

Chhak leh khi vaibêla;

Sazu man thei lo tlang lăwn Thangi

Nupuiin Zaikôngi a thik ve che,

Zaikông ang lo la, Zaikông ang lo la

an ti thia. Mo lawmna hla hi an ngah vak lo a ni ang, tui lai
tlang naupanghovin, 'Chheihraw khab a lawi dawn e,' tui hi

LAWI THAT ZAN

an la naupui tuar tuar thin. Heti nga naupang an lo zai vak vak chuan mo lawi an ni tih a briat mai thin. Naupangho hi mo lawi lawmpui thiam tak an ni thin. Homân lai deuh chuan mo lawi hi vut sawh (vut chawh kawi, vut diak)-in an lo theh thin a, berh inain lawi chhiat zân chuan an lawi thin; mahse haw leh mai (tôr an nih avângin a pawl vak lêm lo a ni ang e.

Tleirâwl lian tawh deuh inlêng la nei si lo, nute tanpui rual ni tawh baw si, la kaih zir tanhole chu zân thia êngah leikapui (luhkapui)-ah la an kai khâwm a, hmui an bûng khap a, an in-baw tawn far a, an kein hmui aê delb nghehtîr a, naupang pawnto zînga tel a harsa ta a, mahse pawnto an la chhâk ve si, pawnto hmui thei leh an thâwm bre phâkin la an kai khâwm ve thin a, an ri ve laih laih a. Râwlthar thenkhat pawh naupang zînga pawnto zahthlâk tawh si, nuja la rim ngam baw si lo an awm ve thluah a; chuti agho tân chuan inbiakna remchâng tak a lo ni ve a. La kai paha pawnto rilru leh râwlthar pawnto hrût kwal vêite chu an lo inhmui fuh ve a, an lo inchbaia chian chêl chûl baw a. Pawnto hi Mizo naupang tân chuan a aia nuam a awm chuang lo va ni. Tlangvâl thenkhat leh pathlawi thenkhat, lén duhna nêna intawng fuh lo, zân thia ênga tleirâwl la kai khâwm rawn tawng fuh ta an awm mêk thin a. Chuti ang tân chuan tleirâwl tuai tîr, no ser mai fiamna hun tha an hmuh-na a lo ni ve leh baw a. Inlêng nei duh rib lo tân pawh pawnto ni si lovin, rilru tihzalêna tha tak a ni thin. Hetih hunah hi chuan ngaihtuebna hi a phîr ve ral tawh thin si a. Thia ên zân leh thim zânah pawnto an thuh chuang lo va, an pawnto tho va. Awmtol mei an chhêm a, an ri laih laih a, awm khâwmna remchâng so pan a, fûr khaw diak leh ruah sûr kârah tih loh chuan pawnto thâwmîn laitui hi a lôm tak meuh thin a ui. Fûr khaw diak leh ruah sûr khawla awm theih loh zân pawhin thenkhat chu an chhuak hrâm hrâm a, thenawnte sumhmunah tal an awm khâwm a, chhuah loh tawp hi chu an thei lo tih tûr a ni e. Hakh vâng hi emaw ni dên, tân laia nu tar ps tar tam ut zân vut chhuak lo thei lo an awmna hi; neupan laia chin (chaw) thei tih dên (chaw) tar thiêngin an nêh ni awm a ni. Thia thin zân pawhin awmtol mei an kî laih a, mei êngah an in-lêng tho va, a tîr lai dên khêl bawhtawh baw leh thung baw tawp tûr an awm khâwm zî a, mei kha an vûr êng rang

mai bawk thîn a. Naupang lian deuh zingah titi bre tak tak, upa titi sawi leh hlauhawm an briat ang ang an sawi chhâwng ve a, thil mak tak tak an sawite chu che-châng lo lêkin an lo ngaithla a, an nui dar dar a. A châng leh hlauhawm an han sawi a; rilvalh te, khairêk te, zunhîndâwt te, inthumkâr te, hmuithla te, phông te, kelpông te, zawhpông te, chingpirinu te, khabe bal te, ungau te, sawhngau te, thimhmul te, sakei te, rôlpui te, a hlauhawm an briat zawng zawng mai kha an sawi ta thîn a, a hlauhawm thei ang ber leh a hnai thei ang berin an han sawi a: 'Kêl kawngkhârah rilvalh a lo awm ang a, sumhmunah thim hmul a lo awm chhur ang a, kawngka lu chungah khairêk a lo inkhai nual ang a, a lo âwk lawp mai ang che u, tichuan a khai daih dâwn che u a ni. Chuti ang a lo awm loh pawhin hmuithlain la a lo kai vûk vûk ang a, phôngladin a lo phe lup lup ang a, a lo bawh duai mai ang che u. In in thlen bmain inthumkârin in in leh in kawmthlang thlang leh te in a lo kâr po mai ang a, in kaitênah zunhîndâwt a lo awm ang a, in zunna thîn a lo dâwt ngur ang a, kawmthlang te kâwmah khabe bal a lo chhuak ang a, a âng sen buam ang a, a meng tung rût ang a. Tin, in kawm-châr thingah chingpirinu leh ungau a lo hrâm ang a, inah in lût dâwn ang a, kelpôngin a la lawp ang che u ang a, sawhngauvin a sawh ngeu ngeu mai ang che u,' an han ti a. Hlau si briat duh si khân an ngaithla a, an inngêng tâwt tak tawih tawih a, a vausaa thut pawh an ti deuh tan a, an ngaithla tui hle tihah a sawitupa khân, 'Kha le' a han tih phut mai pheh chuan, 'Ai' tiin an tê tuar a, an inbawh khâwm nawk nawk mai thîn. Mahnia haw ngam lo an awm ta thîn a, a then chuan tah aw deuh riain nute an au va, an nuten an rawn ko ta bawk thîn a, hlauchung chungin an haw thîn.

Naupangte hi nu leh paten hlauhawm sawi thaih lêm lo mah se, pawntonaah hlauhawm tam tak an briat avângin an dâwih zo vek tho mai a, thimthamah hi chuan pawntonaah hlauhawm an briat eng emaw kha lo awm târah an ngai deuh tiat ni târ a ni, sumhmua thim leh in chhâng thim te, ramhnvai pawh chhûna hlauhawm awm lova ngaihna pawh kha zânah chuan kai ngamna rui a ni lo thîn.

Thia ta zâna naupang pawntovin an hlimpui êm êm leh in-
 dâwch thia tak ni bawk chu— 'Indâwserb' (Indêserb) an ti a. A

han deuh emaw, a tở deuh emaw kha a laiah an diơr a, an dek laih laih a, a ruəlin 'Dăwserh' an ti a, an tlan dər a, an deh rawn khân, a ồm ta thîn a; a ồm phâka a khawih hmasak ariang kha an dăwserh leh a, tlan chak lo deuh chu thianten an man hma thîn a, dăwserhah an ƣang zing bĩk thîn. Inlân-siak an zir nasa a ni mai a, nuam tak a ni, tlan chak deuh chu an ƣang a, a ồmtu hlaia an lo cho va—

Ka keia lungphûr a dek,

Ka tho thei lo awi, awi, awi,

an ti a, an lo thu a; a ồmtu lo tlan hnaib veleh chak deuhvin an tlan leh thuai a, tlan chak ve mang lovin a tlan chakte tih dân thikin theokhat chu an han thu muang ve rawk a, manah an ƣang mək thîn. Indăwserh hi hmeichhia leh mipa pawnto in-fiamna a ni a, a hranga tih châng te, a ho te pawhin an indăwserh thlo. Tleirăwi lian deuh tawh leh tăwlthar kai ve deuh tawhte nêu a hova han indăwserh chu a nuam bĩk riau a ni awm e Liab deuh tawh an han inôm fâl chu, mipate 11 tlan chak zăwk mah se, hmeichhe naupang cho tăwk leka khawsak an lo thiam a, inôm pha lo deuh khân an han tlan phawt a, thim-tham lam deuh leh a chêp lam deuh pan châng te a lo awm thîn a, an va inman ta ngei thîn a, an răk nawk nawk a, inchhar fuhna danglam a lo chhuahna pakhat a ni ve thîn. Mi dang hmuê ve tawh loh thimthamah kha chuan inmansa tûr bĩk awm si lo chu dahna lai laiah an ioman tawh mai si thîn a, huat theih vi vak bĩk hek lo, an inngei deuh vək loh pawhin innêna the tak a ni thei ve rêng rêng a ni. A châng chuan inkawp tở tlan a khât tăwkin an dĩng kual a, a laiah pakhat ồmtu tûr a dĩng a, a dăwserh a, a tlan ta a, an inôm ta a. A tlan kha thianto hmasak thianto nghênga a dĩa veleh a huang zăwka dĩa kha a tlan ve leh a, ồmtu khân a ồm hmasak kha a dek ariang tở lo va, the thei tlan kha a ồm leh ta thîn a, tlan chak lo deuh tlan chuan ồmtu nĩk reng a awi thîn. A ồmtu khân a dĩa kha a dek chueh thianto hmasak a dĩa ve thuai a, a huang an kha a tlan a, an inôm ve leh ta thîn a ni. Naupang tlan chueh tở chak lo hmaia the tak a ni.

Ti, indăwserh an deuh bawka inôm tûrin thĩ pakhat dang an lo leh thĩ hmeichhia tở bawka chu, pakhat kha an zăwa a.

an zawn laih laih khân hla an sa a, an sak tâwpah an thlah a,
an zawns khân a ôm ta thîn a, an hla sak dân chu —

Zawn tial tial, zawn tial tial,

Tu inah lôt ang maw,

Hmingtei inah lôt ang maw, zawn tial tial,

A vawk chaw bêt a sawh keh,

an ti a, leiah an nghat a, an tlan darh kha an zawns khân a
ôm ta thîn a, a man hmasak kha zawn ve leh tûr a ni. Nau-
pan lai pawbin hmêl tha tih riau mai leh ngaihzawn hmêl pu an
lo awm ngei a, an duh zâwng deuh nia an rin kha an han dem
belin, zawn luhna tûrah an han sa ta thîn a ni a, inngaizâwng
ru deuh pawh an inbre zung zung mai. Inngaizâwng an nih lêm
loh pawbin an khaaga hmeichhe naupang lo awm vete an duh duh
hmiog kha an sawi mai a, an hlimpui ble bawk thîn. Pawntoho
infiamaa chi khat leh chu insawizawina tha tak a ni bawk a, a
hlimtblâk ble bawk a. Leiah an thu a, hnung lam ațangin kut
insuibin thianta taiah an pawt a, hmaa mi kha an karkalak a,
an inpawt chhâwng ta pôt a, tlawh chhan khuar emaw, lungko
emaw neih âwih a ni lo va. A hmasa ber ațang khân pakhat
tê têa pawh phelh vek tûr a ni a, pakhatin a pawt a, an vaiin—

Suan ulâwk, suan ulâwk,

Lalmânga suan ulâwk, suan ulâwk,

an ti a, an inpawt ta lawih lawih a. A pawttu kha a chak deuh
chuan a pawt tho lawp lawp a, pawh phelkho khân an pawhpui
ta zêl bawk a. An hla kha an sa reng a, an inpawh phelh vek-
ah a bul ațangin an tan leh a, a hmatâwogah an ințan chhâwk
lah laih laih thîn. Chak leh chak lo fiahna tha tak a ni. Thianta
taia kut suiha pawt tlat si kha hma lama pawttu a chak chuan
kut suih kha a pôt pawrh mai zêl a, an inpawt tho lawp lawp
mai thîn. Heti anga infiamna pawh hi hlimtblâk tak a ni.

Pawnto la him êm êm mah se, zâo a lo rei deuh va, men
chaave lai a lo pih chuan naupang tê zual deuh chu an nuten
an rawn a va; la baw duh lo deuh pawh ni se, nuten an rawn
kob chuan mut a bun tih an hria a, kim lo auala pawnto reng
ei chuan tîa zai an rêl ta thîn a, tîanna hla an sa a—

Tîo dial e, tîo dial e;

Thai tîkah khua vâc sela,

Inkawn leh dial dial ang u,

an ti a, an lamangtha nak nak a. Vêng leh lama pawnto pawh chuan hla bawkin an tîn tât thu an lo aupui ve thap thap a—

A hun ta e, tîn dial zan dang lo nghâkin,

Dam tẽ'n zân mû chhĩng ta la;

Thi leh dâr hi lo hmu la,

Zân ther kum ther nghâkin;

Aw rual duhte mangtha tha,

Duhte mangtha tha,

tîn an tîn a. Chutia pawnto an tîn nak naka, thâwm a han reh ták diak chuan leikapuia la kai khâwm pawh an tui tawh bik lo va; 'Tui khat ka tlin tawh, naktók zânah tui hnih ka phawi thei tho vang, ka duh tâwk tawh. Hawh u, i tîn tawh ang,' ti in an hmuí an siam fel a, an khai a, 'Mangtha, mangtha, mut tui, nakzânah insâwm lebah,' an inti a, pawnto leh la kai khâwm pawh chu a tók leh zân nghâkhlel takin an tîn ta tîn a ni. Tlangvâl leh pahovin zâwbók hi thil tam tak hriatna leh zir nân an hmang angin pawntona hi Mizo naupangte chuan thil tam tak hriatna, hla tam tak thiamna a ni. Pawnto pawh hi kan Mizo nuneh kan thlah her viau mai thei a ni. Nimahsela kan tûn lai nuu atân hi chuan pawnto hi tangkaina nei lo a ni ta. Tûn hmasa naupang pawnto angin pawnto hla pawh kan hre tawh lo va, hrisêlna lam atân te, huam hmasâwn zêlna atân te, kan nun-phung brim hrim atân pawh a tha ta lo rêng rêng a. Hmân lai angin pawnto leh ta mai phei ni ila, suauna tam tak inanna bul a ni thei zâwk ang tih a riowm a ni. Pawnto hi nuam hle mah ee, sim deuh deuh atân a tha ngawt ang.

BUNG 3

INRIM

Lo lêng rawh u, lo lêng rawh u;

Leng thu rawh u, hei thutthleng.

Naupang an lo thang lian a, zâna pawnto châkin nuam ti mah se zâna chhuahvah a lo harsa a, hmeichhiate chu nute tan-puia la deh leh hnathawh zir a lo ngai a. Nula tawh pui khaw-laia naupang zînga tlan zuk zuk pawh a lo rem tawh lo va. Taksa leh rilru a lo danglam a, mi enah pawh tleirâwl chu an hriat mai a, mahse chuti maia inlêngte neia tlangvâl kawm mai a la zahthlâk tho a. Râwlthar tlan lah naupang chhia anga awm reng a nuam lo va. Thingnawi an âwl a, tlangvâl rilru an lo pu ve tan ta bawk a, kawm duh zâwng leh ngaihzáwn rûkte pawh an lo nei a; engmah sawi ve vak ngam rih lo mah se vâl upa an fng a, a hmei a pain rilru thup reng theih a ni lo va, nula emaw, tlangvâl emaw han indem bel te a lo nuam a, zahthlâk ti hle chungin rilru chhông takah hlimna a awm tlat tawh a. Râwltharte chu zânah nula rim tûrin vâl upain an hruai a, tleirâwlte pawh vâl upain feh kawngah leh in lamah awká leh chêt dânin an rilru an en a; feh kawngah an ûm dâwr dâwr a, tleirâwlin nula anga tlangvâl kawm chu duh loh tak tain la duh lo mah se, an chhaib lui a, an râk chélchûl thîn. Heti anga tlangvâlin emaw, pa ni tawh pawhin, chhônah emaw, zânah emawa tleirâwl leh nulate an kawm thîn hi 'Inrim' an ti a. Mizo zîngah chuan tlangvâlin nula rim hi hma sâng murakeka an chin tawh a ni.

Nulain inlêngte lo biaka, thutthlêng lo pèk thuai emaw, thut-na lo kawhmuh emaw hi tih dân a ni a. Nulain inlêng tupawh a lo be tha tûr a ni a, hlim takin an bia a, tumah an be chhe ngai tûr a ni lo. Amaherawhchu a tanga biak that bik neih lah an tum hek lo, an ngaihzáwn rûk deuh phei chu an be ngam lo zâwk thîn. Mi pângngai tân chuan a hmei a pain ngaihzáwng leh hmei duh zâwng an nei theuh va, mahse inlêng dangte hriat mai theih ngaihzáwng tilang chu mi nikhua lo leh kawm nuam loya sawi an ni thuai a. Tlangvâlin kawm nuam lo tia an sawi tawh chuan kawntu leh inlêng an nei tlem thuai thîn a, ula tian zahthlâk tak a ni. Chuti anga mi sawi sep nih chu an hlau

va, an inthup thiam hie rêng thîn a; mahse an mi duh zâwng chu hriat loh tak tak theih a ni bik lo va. Nûlate hian tiâwm an ngai thei hie a, nâ pawb nei se, an tho hiei thei lo a nih ngawt loh chuan tiangvâi hriat tûra awm loh an tum rân a, dam-lo hritlânga an awm pawbia an theih ang tâwkin an inthup thîn. Tiangvâi sng chuan pula chêt dânah engkim an hre thuai thuai tho va, an ngaihzâwngte lamin an hre ru ve vek thîn. Tciirâwl chhuak tîr deuh la no rutuk deuh chuan inlêngte tiânsan mah se sawiêl vak theih a ni lo thung a, heti anga naupang la inti tak hi chuan tiangvâi kawm an la duh lo va, pawnto hlaah an sa e kan tih kha.

Tiangvâlin nula an rim hian awmze nei tak, rilru nei rânin an lorim thlo a. Nula rim dân chu kawng hnih a awm: Pakhat obu— Nula mizia briat tum tak taka nupui atân an thât leh thât loh en thlithlaja rim a ni, chu chu Chorona lêng an ti. Nula hmél, pian hmang te, an vun ngo leh han dân te, hoa thawh tha taima an ni em, thinchhia nge an nih zaidam, nula tjan muang nge zarn tha; mi bawrhawm nge an nih mi brisêl, la deh an tha em, kut themthiam nge themtlaw deuh, mi tawng duh nge mi ngawichawi lam tij te, a, tiangvâl duh zâwng an nih leh nih loh briat tuma rim a ni. Pi pute hunah chuan nula tiangvâl inbiakna hmassa chu meizial intheh, mei zûk târ insiam-sak a ni a, khual khua atanga briat ngai loh lo lêng pawh ni se, nula fel chuan biak hmasak nân meizial an theh thîn; tui- r zu an nih chuan tuibâr al te pawh an intheh thîn. Indo- l pahzihna lai vêl leh a hma lam deuh nula tiangvâl kâra meizial (l ha zial) a lôn hle tawh huah pheî kha chuan, meizial tawna khân awmia an nelhtir a, Zoram pum deuhthawah hian meizial tawna awmze nehin an hmang awm e. An hman dân awm chu a tiang lo mai thei a. gvalin nula an han rim a, meizak târ an han zial khawhtir deuh va, pali panga an hao tawna kha chuan in-galawngte kha chu briat theihîn an in- tawnaak chawt thîn. La vâv te, a sen te, a pâwl te, la vârah tawna te, samai te tamin an lo in-tawnaak thîn; a lehkha hmâwr tawh an pawhîn awmia an nelhtir e, thenkhat chuan an in-tawnaak tawh mai, in-pumokna thlanga lehkha zial atanga tawnaak tawh tih dân pawh an nei, meizak an hman tengkaina an tak a ni pakhat awm e. Tiangvâl lêng haw hian an mei-

zial tawnna kha an inensak laib laih a, danglam deuhva tawn a lo awm kha chuan an blimpui thei hle. Nula, tlangvâl mei zu ve lo leh zu duh lo tân chuan irbiak hmasakna hi a vâng duh viau mai. Meizial intheh thuah te khân nula bengvâr leh fel an lang thuai thîn a, mei zu lo sawi tûr an awm tiêm hle.

Inrim dân kawog khat chu nupui pasala inneih duh leh tum-na pawh nei chuang lêm lova, uanpui leh nuam tâwlna anga in-hman duh, ngaih (theib) leh tih hming cbiat duh vânga nula rim a awm a, chu chu 'Thanhawla leng' an ti. Hmâ sâng pi pute hun lai chuan tlangvâlin nula ngaih an tum a, nula in tlangvâl ngaih loh an tum thung. Nula in pasala nei an duh ve ngai pawh ni se, ngaih hmasak kher an duh lo; tlangvâlin fianrialuh tawngkam thiam takin thlêm ngat ngat mah se an dang tlat thîn; 'Mi duh tak tak chuan ka nu leh pa bia la, an remti h chuan kan innei ang a, i ta ka ni mai dâwn a, kei pawbin ka duh che alâwm, mahse chêt sual kher zawng a tha lo, ka nu leh pa be phawt rawh,' an ti a, tlangvâl an intheihtir mai duh lo. Tlangvâlin nula tui chawi te, thing phur te an zui a, lo thlawhahte an inlâwm a, zânah an rim baw a, an ngaih zâwngte chu ngaih tumin an thlêm ngat ngat thîn. Nula tawngkam leh mitmei hmu deuhva an inhriat chuan hmun fianrial deuhva hmu fâl tâl an tum a, chuti ang hua an nei theih phawt chuan an sual phat thîn a, mahse vawi hnih khat suala tlâwm mai theih nula an vâng ble. Tlangvâl theokhat chuan an ngaih theih chu nupui ah an duh leh lo ve, ngaih tuma an beiha an theih loh ngai kha nula felah ngai in nei an tum thîn.

Zanriah ei khamah tlangvâl leh pathlawi leh paho te, râwlthar te chu zâwlbôkah an chhuak khâwm a, fiamthu thiamin fiamthu an thawh a, a then an inbuan a, an ri dur dur a, thenkhat bahzâr lama lunglênga lo zai ta ngâwih ngâwih an awm baw a. Lêng kai a hun ta tibah tlangvâlin râwlthar an bhuai a, an duh ber nula rim tûrin an chhuak a, an lêng ta thîn a. Nula ina an va leh khân tupawh mai kha nula in lo bia in thut-thlêng a lo zâwnsak sawk sawk a, thutna un lo kawhbmuh thuai a, nula hmêl tha leh kawm nuamte chuan inlêng an ngah thei hle a. Ia a tē ai a, thutthlêng leh thutna hmun pawhin a daih lo thîn a, zakzum deuhhte leh tlâwmngai deuhhte chan chu buhzâm

bul leh vawkbhaw bəl hūna bul a ni thín a, hlaah pawh ti hian an phuah—

Thapuii rún ka chan ve táwk,

Vawkbəl ka nghêng e ;

Ka han thluang a, kəl ngháwng ka khan e,

tijn. Thenkhat ran vulh mite an lo ni a, kəl kha kawngka bulah a lo riak ve thín ni ngei túr a ni. Nu bengvár chuan an fate inlêngte kha an lo be hmasa chúl thín a, 'Choruna lêng nge in niha, thanhâwla lêng le?' an lo ti a; rawlthar thenkhat chuan a awmzia hre mang hek lo, 'Thanhâwla lêng,' ti tein an chhâng a. Annin, 'Thanhâwla lêngte biak pawh kan be tha duh dâwn em ni?' an lo ti fiam a, an nui dar dar thín. Nula kawm nuam leh hmêl tha deuh chuan inlêng an ngah thei hle thín a, a thenin nula hna thawk an kil a, a then tap lam hawin chhuatah an bawk a, an titi a. Nula khân la kai pabin mei a vil vat vat a, tôn lai angin khâwnvar te awm ve hek lo le, thing tuah ên reng kha nula hna a ni a, thing alb tha thei mang lo tuah zân chuan nula mei vil khân hna dang thawk tha hman lova thing tuah kha hnaa neih châng pawh a awm thín. Zanriah ei kham veleh khân nula in vawk chaw an chhuang a, a nih loh leh a tók lama chaw-hmeh túr an chhôm emaw a ni a, hmui an lûng nghâl bawk a; lêng kal chuan la an kai ham ham tawh thín a. Hmân lai chuan mi ina lèn rêng rêngin inlêng thutna chin hi a awm a, nula rím kha duh duhnaa thut mai a mawi lo va, tapai chin an pèl mai ngai lo; khumpui lam chu nu leh pa chan a ni a, tlangvâl chhuata bawkte pawh khân tap chin an pèl ngai lo. Nula bengvár leh rual kawm thiam rím chu mi ngaizáwng ta emaw tih mai awl a ni a, heti ang avâng hian a ni ang chu maw tlangvâl thenkhatin nula mitmei hmu hrampa lêm lo pawha nula an zen ve ngawt ngamna chhan pawh. Rawlthar nula ríma vâl upa zui ve chu mei êngah pawh an thu lang ngam lo va, khumai zâwn mei thim chinah kawngka bul buhzêm leh vawk chaw bəl awma lamah an thu a. Nulain, 'Tute nge ni, mei lumrawn hnaih rawh u, mei êngah hian lo thu ve teh u, hriat pawh kan inhre dâwn hlei nêh,' ti mah se, an thu lang ngam lo va, hriat an hlau zâwk a, mahoe nulain inlêngte hre lova hawtir an tum lo va, thingther an chhi a, an han en dâwn a, annin a rawn hria ang tih hlau chu an tlan chhuak leh lawi a, nulain puan hmáwrah an man zui a,

an ri hlut thín. Thlasi khaw vâwt ên ên leh fôr khaw diak leh ruah hnuaiah huh phung mah se, nula rîmnaah tlangvâlin mei lum an ai mai duh lo. Nulain, 'Mei lum han hnaih rawh u, khua a vawh êm hi,' ti mah se, khôr ru reng chung pawhin, 'A vâwt lo ve,' tiin mei an hnaih mai duh lo; nula rîmnaah pawh tlâwmngaihna an vawng nung reng thín. Tin, nula hnaih takah an thu ngai lo reng reng a, nula chêt vâlna leh hna thawk an díp tûr a ni lo. Tapah emaw, tap kâwm hrôlah emaw, dawh-th'êng hrôlah emaw nulain hmui hôngin la an kai a, la an kaih loh pawhin an hlôm emaw tal a ni a. Tlangvâl chuan nula hna thawk chu puih an tum thín a, an han thawh lawk chhông te hian hmui an lo chuh ve vat emaw, la hlôm an lo chuh vat emaw a ni thín a. Tlangvâl tam takin nula rîmnaah la kaih an thiamin, la sai leh la hlôm te an thiam thín. Râwlthar tân chuan jawng lo leh nula be miah lova haw châng pawh a awm thei. Hetah tak hian nula bengvâr leh fel chu an lanna a ni ve fo. Nula rim chu zân rei tak thlengin an meng a, âr a lo khuang a, haw hunah an ngai a, zân lam hun bi sawi nân pawh, 'Lêng hawt chhuak âr khuang', 'Lêng haw âr khuang' an ti thín a ni. Tlangvâl lêng chu an kal rual lo ang bawkin an haw rual vek lêm lo va, mahse thiante aia tlai fâi taka haw chu an duh lo va, la lên rih duh rilru mah se an haw ve mai thín. Inlêng haw tûr zawng zawng kha nulain jawngkam mawi takin an thlah vek tûr a ni bawk a, 'La lêng rih rawh u, in va haw hma ve. A nih, mangtha u,' an ti zêl thín. Ngaihazâwng te bak fâlna hun pawh vâl thenkhat tân chuan a awm mang lo va, hun tha hmuh a har a, kum hnih kum thum nula zui ve si, an puan hmâwr pawh dek lo hi an awn mêk a ni. Nula rîm hun tam ber chu zân a ni a, dam loh hritlân emaw, thil dang eng emaw avângin zânah tui chawi te a lo ngai thei a, nula tui chawi chu tlangvâlin an zui a, tuiôm an put-pui a, tui chawi kawng chu an tân hun tha a ni thei thín. Tin, fâvâng âwllên bi tlangvâl tân nula rîmna hun tha ber pakhat a ni; lo lam hna an thawh zawh chuan hahchawlna hun an nei a ni mai a, tlangvâl tam takin nula rîm chu hna berah an nei a, nula puan tah te an rîm nilêng zak a; a chângin nula thing phur an zui a, thing an fawmsakin an ehsak vek a, an kiangab nulate chu mei zuk siamin tlangvâl thing ek chu an lo en mai thín. Lo inzui ngun, tawh thenkhat chuan thing phurhnaah hian alâwm tlâwmngam se hman thín.

Nula rímsah rêng rêng tawng mawi lo leh chét dân mawi lo tlangvâlin an lantîr tûr a ni lo va, mi nu leh pa leh nula mit-mei vêng thiam taka awm an tum tûr a ni a, ninawm leh mi mit khama awm an blau va; chutih kârah mawi lo deuhva che an lo awm chuan vâl upain awm dân tha an hrih thîn a, chuti anga xîh ngais awm chu a zahthlâk a, awm sual baw! duh an awm ngai lo tih tûr a ni. Nula pawbin inlêng zingah hmêl duh zâwng leh nuogchang ngaihzâwn an lo nei ve lo thei lo va, tûn lai tawng takin nula hmasah tlangvâl an intarvui a ni ber mai a, chuti ang a nih avâng chuan nulate pawbin tlangvâl rilru blain an zâwt ve a—

Choruna lêng nge i niha, thanhâwla lêng?

Thanhâwla lêng i nih chuan e ka rûn

Kai lai bâng tawh tha no ngei,

an ti a, duh lotu ngaihzâwn palha hmîng chhe taka chhuah an blau êm êm a ni. Inrim hi inkawm blimna ni bawk mah se nupui pasal la innei lo tân chuan mize inthlithlaina a ni ber a; nula tân pawh inlêngte mizia ngun taka lo enthlâk vena hun a ni a. An mi duh zâwng leh ngaihzâwn mi âwm an lo chik ve tho va, an chezia leh tawngkam zawng zawng an lo thlithlai ve reng thîn. Nula rimnaa tlangvâl pâwt bawr bawr te, aia upa aia tawng tam leh tawng duh zâwk te, dangnâl ringawt mai ang te chu nula laksh an tuitla vak lêm lo. Nulate hi tûlœa tak a awm lêm loh chuan lêng chhuak ve zen an ni lo va, tlangvâl te erawh chu mah-ni ina chaw ei bman tawka, chhuak nghâl mai hi tam tak khawsa dân a ni thung a. Tlangvâlin rim an tum huna awm lo fo mai chu nula nikhua lovah an sawi thuai thîn a, mahni in ni lova tlangvâl kawmte pawh an duh lo va, mahni in lova tlangvâl kawm theih fo mai chu nula lér hua a ni; hna an thawhna hmuna kai te erawh chu in lo ram pawh ni se tu khaw sawi an hlawh lêm lo.

Tûn lai nula tlangvâl inrim dân nêna han khaikhin chuan thangthar nua hi chu a danglam mang e tih loh rual a ni lo. Nula inlêng nei dur dur an vâng ta, kan khawsak dân nêna inrim chu ni bawk mah se, duh zâwng te kha chu an inchang bik deuh nghâl mai zêl a, zah leh pawisak a tiêm tât vâng a ni pakhat ngai ang. Zah ahnêkin min an hre lo vâng ti ni zâwk âwn taka mi dang kawm duh vak lo, mahni tawih te an nih loh

chuan ngaihsak tha duh lo an tam ta mai. Hmân lai deuhvah nula tlangvâl inrim, lo inhmêlduh te sawi tûr awm bawk mah se, tûn lai leh hmân deuh kha chu danglam tak a ni. Tûn lai hi chuan a hmei a pa hian inngaihzâwnna tak leh induhna, nupui pasal thu pawh ngaihtuah lêm lo, inngai vak lo hian pangpâr zu khuaiin a tlân ang leka va inkawm zawka inthen leh mai hnial lo an tam ta. An thil thuhrûkte pawh hi an inkubvakhâwr theh ta mai mai ni âwm tak a ni. An duh zâwng tak an va tih-hlawhtlin pawhin an invei rên râwn chuang pawhin a lang lo. Tam tak hi chu pawisak nei vak lo pawh an ang ta zâwk a nih hi! Rilru tak hmang lova kan inkawm thin vâng a ni chêk em ni, inneite pawh nghet lo tak, inthen leh awl tak kan tam tâk-na chhan hi.

Hmân lai chuan tlangvâlin nula an rîm thin kha a theih phawt chuan ngaih tum rân mai an nih avângin a châng chuan zânah nula inah kalin mutpui an tum thin a, ngaihzâwng leh kawm fo te mutpui tuma kal chu 'Nula tlâk' an ti. Tlangvâlin an rîm fote chu zâna kal an tum pawh an hrilh ru thin. Tlangvâl thenkhat erawh chuan nula an ít vâng maia khawih chhiat tum, mitmei pawh hmu lêm lova zâna va fin ve ngawt pawh an awm mêk thin a, chu chu 'Nula zen' an ti. Thlasik khaw vâwt leh fûr khaw thim leh diak pawh pawisa lovin tlangvâl tam tak chu zânah an vâk thaub thaub thin. Thlasik lai hi a vawh tehluul nân zân vah nân a nuam a ni teh chêk emaw ni, zân vâk an sawi thin hup zuk ni deuh tlât a. Tawngnaah pawh vâwt tuar vâng taksa vâwt ngiai mai hi, 'Zân vâk hnâr ang mai alâwm le,' an inti thin a, hnâr hi a vâwt duh bik a ni âwm e. Nula kawm fo thin chu ngaih tumin tlangvâlin lo sual ta se, dânah an nei deuh va, 'Nula sual' an ti mai a, kawm ngai loh leh mitmei pawh hmu lova ngaih tuma man buai ve ngawt hi thil awm thei a ni thin a, chuti ang chu 'Pâwng sual' an ti. Nula duh vena ni lova tlangvâlin an sual chu tlâwm mah se nula lungawi lovin lai leh upate hmaa a thlen chuan lei chawina a ni. Nula pâwng sualtuin thiam loh a chan chuan, 'Sepui' a chawi tûr a ni. Mizovin hnam dân ziaka kan neih tâk hnuah chuan Lal thuncihna chin chu Rs 40 leh Salam emaw, sepui chawi emaw chu an thuncihna sâng ber a ni a, chêng sawmli chawi chu a tam vak lovin a hriat na a, tûn lai nêna han kheikhinin tûna chêng sângruk vêt

hu ang a nihna lai pawh a awm a, lung in an nei lo na a, lei chawi chu rura tak a ni. Tlangvâlin nula an theih phawt chuan thianste bulab an uang a, nula tân hming chhiatthlâk tak a ni: tlangvâl crawh chu hming chhiat ahnêkin tlangvâl thei, vâl to nihna a ni thung. Heti ang taka tlangvâlin nula ngaih an tumna hian chhan a nei a, thih hnu lam khawih theia ngaih a ni a. Nula ngala thi te chu an thlarau mitthi khuuah Pâwlan a sai ngam lo va, ngaih nei lova thi te crawh chu mitthi khaw kawt-chhuahah Pâwlan a lo sai thîn a. Pâwla hian sairawkherh lian pui mai a nei a, chu chuan a lo perh vak thîn a, a va êm êm mai a, kum thum a pân a, kum thum a ser nung a, kum sarih a ngâwt leh thîn an ti a, an blaui êm êm a, hemi pumpelh nân hian nula ngaih an tum tlat thîn An tlanglâm blaah pawh Pâwla sai pumpelh thei an nih thu a lang—

Di nei lo Pâwlan a sai an ti,

Fam mah ila min sai bil tawh hlei lâwng e;

Ka nomrâng puan tial ka di zawna,

t in an uanpui thîn a ni. Nupui nei, fa pahnih pathum nei tawh pawhin nula rîm an bâng chuang lo, pathlawiin ngaihâwng an nei bulfûk deuh phei chu chhôngkaw buaina a thlen so thîn. Pathlawi zawt chauh hi chuan nula rîm hi dânah an la neih ve êng rêng a, inkawm blimna leh rual pâwlna mai ni lovin mipa rilru chu tlangvâl rilru ang a nih so avângin nula in an lo dâh ve chuan nupui thlâk leh hmei neih emaw, nupa inthen emaw te a awm phah thîn. Heti ang thil tha lo pawh hi an pawisa lo mai thîn a, tawngnaah pawh, 'Hmeichhia leh pal cht a chu thlâk ngai alâwm,' an ti mai a, theirâwl tam tak chu bumin an awm thîn. Hmeichhia lah hi bum fin theih an zi awzâwng si lo. Eden atang tawh khân vawiin ni thlengin suala bumin an la buel reng mai a ni! Tîn lai phei chuan pâwng sual hi kan busipui ta hie a, pâwngsual tluka buaipuiawm pakhat chu pâwng-sual ngai lo, nula lêr an tam ta lutuk hi a ni ve thung.

Zâna nula zen emaw, nula tlâk emaw hi nula nu leh pain emaw lo man ta se chu lei chawi theihna a ni a, mahse zalên taka an hman thianna tlangtu pakhat chu Mizo dân ziaka neih tawh hnuah pawh tlangvâl man theihna chu khumpui atanga man phak chin chauh kha nula zen, tlangvâl man theihna a ni, hmun dangah chuan m a ni bik lo. Nula leh pain an lo briat

chuan thimthamah rang fabrana tlân chhuah a ngai thîn a, an buai phat thîn. Titi nuizarthlâk tak pakhat pawh an tia lâwm. Tlangvâl in nula a tlâk ve dâwn a, a tiam ve chu a ni âwm a, mahoe a mutna a hai ta pek a, nula chu khum lu lama pawh chhuah tumin a han chawi dê dê a, a han phawi ta mai a, an pa kha a lo ni si, an pa khân, thînur ang reng tak khân, 'Eng tiziaa mi phawi ngawt le?' tiin chhuat thlangah zan thiman an indin chilh a, an inchelh ta rân mai a, tlangvâl lah khân tih ngaihna bre tawh hek lo le, 'Ka phawi che a ni mai alâwm,' a a ti ve ringawt mai a, a thim si a, inhre Chiang lovin an inthlah leh ta ngawt e, an ti. Heti ang pawh bi an awm tak tak ang tih a rinawm. Hmân lai chuan chhôngkua bi ktum khatah an mu vek a, nula pawh nu leh pa kârah an mu mai a, tlangvâl eiawh chu zâwbûkah an riak a, khum bran te an neih ve loh avâng in inphawi sual te pawh thil awm thei zawng a ni ngei ang. Heti ang taka nula an zui ngun avâng hian hun a lo rei chuan nula tam tak chuan an tuar lo nge nge a, hmîng chhiatna an pumpelh lo fo bawk a ni. Tlangvâl nupui neih hun tawh chuan an nula duh zâwngte kha thian thain nu leh pa an lo hrih a, nu leh pain ngun takin an lo ngahtuah a, an mi duh zâwng a niha sawi rem theih te an inrin deuh chuan zâwllên thu sawi tûrin palai tih zai an rêl ta thîn a ni.

Tun lai dân tlêm han zep leh ta zawk ila. Pi pute dân kan sawi ta nual a, thangtharho chu vâncei tak an ni kan ti dâwn emaw ni, nula tlangvâl tam takin dân leh dân, mawi leh mawi lo pawh an ngaihtuah lo va, nu leh pa thu âwih thei an tlêm a, mahoi duh zâwng nupui pasal inzawn a ni ta deuh vek mai a, inrim leh inkâwm mang lo nia kan ngaih te pawh kan zalên avâng emaw ni an inbe ru thiam êm êm a, kan lehkha thiamte pawh bi tam tak chuan a tha lo zâwngin kan hman a tih theih âwm e. Lebkha zir kan uar tan deuh lain nu leh pa tam tak chuan, 'Nula lehkha thiam a tha lo, tlangvâl lehkha thawna tûr mai mai, hla bu leh Pathian lehkhahu an en theih chuan a tâwk, engmah an an lo vang, an lêt bopui mai mai ang,' an tih phah a, A ni tak a, nula in tlangvâl an luhkhung pawhin mi dân a ni mai a, zah nachâng hriat ahnêkin an uang zaw mah a, mi nute pawh lân thei nih te an tum ta em ni tih mai tûrin thenkhat an che duh bawk nêp. Tlangvâl lah in nula fanin mâkpa chhông-

khunga awm pawh a zahthlak tawh lo a ni awm e, mi dân a ni zo vek mai a ni. Nula tlangvâl an intlânpui dâwr dâwr a, maksh kan sawi tawh hek lo. Nu leh pa tam takin an rin loh hiânja mo an nei thut thut a, nu leh pa tân buaithlak a nih châng a tam ta. Tawngna tûr pawh hre mang lova nu leh pa zâwk awm fo a ngai thîn. Heti ang a nih avâng bian nula lah nu leh pa briatpui lêm lohva pasal nei ta mai an tam bawk a. Palai intîr hmasa duh chu tlangvâl fel leh hawihhâwm tak an ni ta. Palai hmêl hmuh ngat chuan nu leh pa, laina tân rem loh thu sawi ngam a ni ta lo zâwk. Nula tlangvâl an lo inbe rem diam a, dân ang leh mawihawiha indîl a. ni chauh mai thîn. Nulain nu leh pa hnênah engmah an sawi zak tawh lo va, sawi tih an nei hek lo, nula tam tak chuan nu leh pa hnênah 'In remtih loh chuan engtin pawh lo awm ila, in thiam loh a ni ang,' an ti zâwk ta mah mai a, a mak teh zawng a nih hi !

Kohhran dân ngeia innei Biak in chang ngat pawh thunun leh ngai lah bo lo, ngaihtuah nawn ngai an bo hek lo. Rin aia fa nei hma an awm a, a thente chu fa an neih êm loh pawha, 'Biak in chang tlak emaw ni an nih ; tih rûk sep sep an tam ta mai. Kawng leh lamah chuan Pathian lehkhahu thu kan tawng dik zêl a ni mai awm e. Kohhrana rorêltute pawh hian mualpho êm lo hi chu ngaihtuah ngaihna pawh an hre ta lo a ni ber awm e. Tûn laia kan mi thiamten hmeichhiat mipat thu (Sex Education) an tihte an sawi uar ta pawh hi kan la zo lo deuh lam em ni tih tûr niim a lang. Kan inrîm rêng rêng hi kan zalên lutuk ta deuh chu a ang. Nula rimnaah mi nu leh pa zahna leh pawisak derna pawh nei lo ni awm takte pawh an tam ta mai. Kan pi pute nun dân hlui hi a tha tâwk e tibua ni lovin kan inrîm dânah pawh siam that ngai chu a tam ta mai. Nulât tlangvâl laia pawisak nei vak lo ni awma langte pawh nu leh pa an lo ni a, fanu fapa an lo nei a, iolêng an ban neih meuh chuan thil tha lo na na na chu an duh bik lo, an fate khawisak dânah hi chuan an chek tlak tlak ve tho mai. Kan Mizo upa the. 'Sial rângin sial râng a hrîng, sakâwlin sakâwl a hrîng,' tih hi kan ngaihtuah lêm thîn lo na a, dik lo leh mawi lo tika khawisak pawzia kan briat chhuah meuh hi chuan nikhua a lo thê tawh thîn.

Kan pi pute thu rochhiah pakhatah chuan lang chhuak lova thil pawl lian khawih chu sakawl talin a lo hria a, a nih loh vek pawhin an thih hunah an thlan uin a hai loh pawhin sapuiin a hai thih an ti. Hmeichhe uire puang chhuak lo chu sakein a seh ngei ngei an ti ringawt mai a ni, hriat loh theih a ni lo an ti a. Uire hi sawi tûr phei zawng an awm ve tho va, mahse tûn lai ang hi chuan pawm lai nei ngat hi chu an khaw-sa ngai lo. Kan tûn lai nun hi chu sawi leh sawi hnu, mi nu pawm lai nei leh fanau nei duah tawh pawh nulât tlangvâl zir that leh hun a awm a, chhûngkaw buai châk châk a reh lo chauh ni lovin, inlan deuh lap pawhin uanpui a awl ta a ni ber mai. Kan nunah hian siam that tûr a va tam êm.

BUNG 4.

ZÂWLLÊN.

Tlangvâlte hian nula an duh zâwng tak pawh hmu se, nupuia han be meuh tôra nu leh pa haôna sawi chu an duh lo va, nu leh pain mo an mamawh thu leh duh zâwng an neih leh neih loh an zawh pawh hian nupui neih la duh lo angin an insawi tlat zâwk thîn. Nu leh pa kianga nulât tlangvâl hi a nuam êm thîa bawk a, tam tak chuan chhôngkaw mamawh tak pawh nupui sawng duh lo an awm fo thîn rêng a. Heti ang ni mah se thian tha an lo ling a, nu leh pa haôna cogkim an lo hrilh chu thlawh-tling tôrin an ngaihven zui a. Tlangvâlin an mi duh zâwng tak mai hmua hmêl leh pumraa te, haathawh kawng tinrênga an lo thlitblaja, neih theih phawt chuan an mi duh zâwng tak an nei tih hre mah se, nu leh pa khân palai an tîr nghâl mai lo va; beng sik tək meuhvîo an ngaihtuah a, zân mut hmun thlengin nu leh pain titiah an lo nei a, fa te duh zâwng ni mah se neih theih awm an nih leh nih loh te, pi leh pu te pawh han punin palai an tîrh tak tak hma khân ti hian an han ngaihtuah ta thîn a. An thlahtute an briat phâk tâwk atangin an han chhui a, mi zik bûl nge an nih mi hung chhông, dam rei chhông nge an nih mi nun tawi, zaidam nge an nih mi thinchhia, mi nun ngil mite fak kai nge an nih thenawm khawvêng sawisep kai, kutkem ne. te an awm ngai em, piang sual leh mi ang lo te an awm ngai em, hmêl tha chhông nge an nih mi ngaih zawn kai lêm lo, vun ngo nge an nih vun hâng, mi taima nge an nih thatchhe chhôngkua deuh, pasal tha huaisen nge an nih mi dâwihzep deuh, kamtam chhông nge an nih mi ngawichawi lam, an nu leh pate mi rawn deuh nge an nih nu mâwl pa mâwl ve deuh, thu dik ngaina mi an ni em, buan chak lo leh lêrh deuh te an awm thîn em, mize tha nge an nih mi nun pawlawh, la deh thiam mi taima an ni em, pumraw tha nge an nih mi chênbeh deuh, mi flog chhôngkua nge an ni mi rilru tâwi deuh tih te, a chhia leh a tha an theih ang tâwkin an chhui a, duh thu an sêm hmasa phawi a ni ber mai. Mahac mihring han leh vèla sawisêl leh dem kai lo an lo awm thei lo va, duh thusâm hmuh zawh ni lo mah an, mihring hi intlahna atangin inchhun theih a ni tih hi an lo

chiang êm a, mibring chanchin mi fngte chhui dân pawh hi an lo inchhui ve dân a ni rêng mai. Chuti ang taka an han ngaihtuah hnuah pawh, min duh ve thei ang em, tih ngaihtuah a la ngai ta a. An mi duh zâwnng tak pawh ni se neih harsa áwm deuhva an rin chu sawisêlna an dap ru a, an be lo mai thîn. Nupui pasal inzawn leh inneih hi thil awlai a ni lo va, beti taka an chhôt ngun avâng hian tlangvâl tam tak chuan tualchhôngah nupui tûr an hre lo va, thenkhat lah nula in an induh loh hmuh ve thung a, nupui atâna han biak êm tûr an hre lo va, khual kai a ngai ta thîn a ni. Khual khuaah pawh an theih ang tâwk-in chhông khat lainate zâwtin nupui pasal an indap thîn a, khual kai meuhva nupui han dap chu ran ngo zawng an ti nghe nghe a ni. Duh thusâm awm lo mah se, lungawina chin neih a lo ngai ve a, chuti ang taka an ngaihtuah hnuah palai an intîr ta chauh thîn a ni. Heti taka nupui pasal inzawn harsat avâng hian pi pute hunah iorûk, intlânpuí, ioluhkhung, infan te ang hi sawi tûr awm bawk mah se a tam lo a ni.

Zâwlên thu sawia palai tûr pawh an duhtui hle a, pa fng apiang leh tawngkam, thiam apiang an tîr mai lo va, min sawi rem duh lo mai ang tih an hlau thîn; mahni lam huai pi leh pu emaw, mâkpa lam te emaw an tîr thîn. Heti anga nupui pasal indila palai thu va sawi chu—zâwlên emaw, zâwl sawi emaw an ti a ni. Palai tîrh an duhtui leh zêlna chhan pawh hi pi pute titiah chuan—hmân lai in lai nula hmêl tha tak Lianchhiari leh hnamchawm tlangvâl Chawngfianga an inngaizâwnng a, an lo inhmêlduh ta a, inneih zai an rêl a, palai an tîr ta a. Mahse Chawngfianga te palai tîrh chuan a lo itsik ta a; lalin Chawngfianga te retheihzia hriain an neih ang—breipui—tlaiab, meitalh—tlaiab, kelpui—sislah pawmsak duhin a ba-thla pawh sum lo ni hek lo tiin an fate an khawngaih a, innei se an duh a. An palai in lai thu lo angin thu a thlen ta hlauh mai a. Lal chu a thînur êm êm a, Chawngfianga te chu tihhlum duh hial angin thu a thlen ta thên mai a, a zân a zânin a pêm chhuah tîr ta zâwk a. Innei thei reng si kha palai d k loh avângin khawngaihtlâk takin an awm ta tih thawetthuah min brilh ta a nih bi. Chuta chinah chuan zâwlên thu sawi tûr hian palai pabrin an tîr ta zêl niin sawi a ni. Palai thusa zâwk deuh leh hnung zuitu angin an tîr thîn a, hnung zuitu kha tawng ve mang lo mah se, thu hretu tha tak a

lo ni a. Tin, zăwllên thu sawi tûr bían duh hun hunà lén mai tûr a ni lo va, zanriah ei kham blim inlêng dang neih hma emaw, zîng buh den lai, inlêng dang lo awm loh hunah emaw an lêng thîn a. Mi lén hun lova hmêl dang lo lang ta chu nu leh pa te pawhin an lo ngaihavenin an lo be thuai a, "E, nangoi meuh in lo lén, in va hlaubawm áwm ve! Engnge in duh ták? Lêng thu rawh u," an lo ti a, thutthlông an lo pe sawk sawk a. Palaité pawh chu an han thu a, "Kan hlaubawm awzáwng lo mai, duh tha tó kan nei. Fanu in nei hmêl tha ém a, in fanu te pawh kan duh ang chu," tia jawngkam nei hmesain an lén chhan tak an sawi fan a. "Hei kan han sawi ang chuan Liana tân in fauu hi kan duh zăwng tak a ni a, min lo khawngaih ve thei ula, tûn chhôngkua lo inráwn tlâng teh u, kan ti a ni. Kan chanchin lah in bria a, mahse in mi khawngaihna dilin zah fâkah lu chhum bân chhum ém a awm lăwng chu maw tûn kan lo lêng a ni," an ti a. Nula nu leh pa te pawh khân an lén hun aţang khân an lén chban tûr chu an lo rin thu ve sa mai thîn a. Ti hian an chhâng ve a, "Kan rin loh lam thu a ni in sawi a! A ni tak a, kan fa te hi mi en chuan nula ve uaih chu an ni a, nula nei zawng kan ni ve meuh mai, mahse a ʼla naupang ém a, an nula ve dăwn chauh a ni a, nula anga khawsak pawh an la thiam lo. In brang chang tûr bían kan la ngaihtuah chhin ngai lo rêng rêng a, heti ang hi thil awm ngai túrah pawh ka lo ring pha haub lo mai le. Amaherawhchu in sawi angin chhôngkua kan lo inbe khâwm ve ang a, a pi leh pu te pawhin engtin nge an ngaih, hei a hmingin (nuţa nei a nîh chuan) nuţa pawh a nei ve a, kan lo inráwn ve ang a; tin, amah pawh kan lo be ve ang a, chhôngkuaa insiam hi a hlu alăwm," tûn an thlab ve a. Vawi khat lénnaah rilru an sawi mai ngai lo. Nula kha pasal neih hun pânggai pawh ni tawh mah se, an rilru tak an sawi ngâh mai lo va. "A ni tak asin, nula nei zawng kan ni teh meuh mai a, mahse keini hi kan thawkmawh ém mai a, kan hmêl leh khayngkin a zir hek lo va, mi han duh tlák tûr kan ni lo ve. Engpawh ni se, minrawn thawi der duh hi a lăwmawm a, chhôngkua kan lo inráwn tlâng ang e," an ti thîn. Palaité chuân, "Lo inbe tlâng thuai nia, kanrawn lang leh thuai dăwn a nia, min lo khawngaih ve in tum ang chu," an ti a; inlêng dang lo lén ve hman an chhuak leh a. A tirtute in lamah an palaina thu an thien thia.

Tichuan nula lam chu pi leh pute nên chhôngkua an han inrâwn khâwm a; an mi duh zâwng a nih chuan an fanuin a duh leh duh loh an han zâwt a, nula in an mi duh zâwng chu, "In thu thu a ni ang chu," ti chauhvîn an chhâng a, an duh loh mi chu, "Pasal neih ka la duh lo," ti in an chhâng mai thîn. Nu leh pa bulah heti ang thuah hian thu an sawi tam ngai lo, an duh zâwng emaw, duh loh zâwng emaw pawh ni se engmah an sawi tam lo va, an thian thate hnênah emaw, an laizâwn dangte hrênah emaw engkim an sawi a, nu leh pa hnên thlen leh tûrin. Nula nu leh pa te khân an mi duh zâwngte chu neih ngei an tum zâwk thîn a, an fanuin duh lo dâwn mah se tîrh luih an tum tlat thîn. Duh lo deuh dâwna an hriat chuan a chângin an hau va, an vua a, a chângin an thlêm thung a. "Heti ang i neih duh loh chuan i nawmna tûr pawh i hre lo; mahni thua awm tum tûr a ni rêng rêng lo. Nu leh pain in nawmna tûr kan hre vek zâwk, nu leh pa thu thua awm tûr a ni. Nulate chu in hming chte awl si, in duh lo chung pawh miin an ti hming chhe thei che u tih hi hria ula, hmin sa pu in nih hi tun an hai hlei nêh. Duh loh thu sawi rêng rêng suh. Heti ang tluk hi tumah i hmu tawh lo vang. An duh phawt che chuan chhôngkaw tân pawh a tha ang, nghenchhan tlâk an ni ang," ti in an zilh hrep thîn. Tap chung pawha tîrh luih an ni fo thîn.

Nu leh pa tam takin an fate an zilhnaah chuan, "Mihringte chu a tîrah induh lo mah ila, inneih hnuah kan induh chawp ve mai ngai," an ti mai a, a innei tura te induhna atin nu leh pa thu a lai zâwk fo thîn. A tûk lawk zaoriah ei khamah palai an lo kal leh a, nula khân thutna an lo pe thuai a, hlim takin an lo bia a, palaite chu an han thu fel a, thukhawchâng an sawi tan leh ta thîn a ni. Palaite chuan, "Engtin nge kan thukhawchâng kha, in lo inbe tlâng tawh hlawm em? Kan ngăkhlel teh a nia; in thu hriat ngăkhlelin mutmu pawh kan tuah tha thei tawh lo ve," an han ti a. Nula thenkhat chu an inbiakna thu hre duh lovin laina in lamah an chhuak bo vat thung a. Nula nu leh pa te khân, "A ni tak asin, min duh der ve tak tak pawh in ang a, min han fiam mai maiah kan lo ngai a, betia in lo lan leh tăkah chuan thukhawchâng pawh han sawi zui ila. Kei-ni tehlul min duh der ve tak tak an nih chuan, min tihder êm lo vang a, rilru tak tak min hrih ve pawh kan duh a. Kan mi

duh zâwng tak an ni a, Liana mizia lah a tha a, heti anga tlei-râwl rilru pawh la nei lo tlôk luhna atân awhawm tak an ni a, sum leh pai ci leh bâr thuah pawh nghenchhan tlâk tak an ni a, man leh mualah pawh eng zât pawh ngên ila, in tlân kan ring lo va; amaherawhcnu kan nihna in hria a, mi man zât ang han ngên ve âwm pawh kan ni lo mai thei a, mahse man leh mual lova inncih thu awm bek lo, eng zât nge in rawn lènpui rêng le?" an han ti a. Palaite khan, "A nia lâwm, an dihmun leh khaw-sak dân lah in hai lo va, lènpui sawi tlâk pawh kan nei lo ve, mi dân ang pawh tlin zawh loh a hlauhawm khawp mai, mahse inremna a nih dawn phawt chuan mi man angah chuan kan tlin bik lâwng chu. Se nga zawng kan tlin ve ang," an ti a. (Se nga hi bnamchawm man a ni, tlai sial a nih chuan se khat chu tangka sawmhni hua ngaih a ni). Man chungchâng an sawi kai hi chuan inrem duh ve tihna a ni a, inrem tumba a awm lêm loh chuan man chungchâng sawi lovin chhuanlam eng emaw siama lo hnar dân an ngaihtuah a, "Kan sawi ang kha a ni a, kan fanu hi a la naupang êm a, in hranz chang tlâk êm a la ni lo ve, mi in chhông khawsak dân han thiam âwm pawh a la ni lo va, min han siam duh chu a lâwmawm a, mahse pasal neihi bi kan la tlin lo a ci ber e, beng tharin inngai leh zâwk ila a tha ang e," tiin hun dang an tiam a. Nula pasal neihi hun an nih pawhin chhuanlam an siam mai a, "Kan thawkmawh lutuk a, ani a awm loh hi chuan awm sa siam pawh kan thei lo a ni tak meuh mai a, thachhang dâltu awm si lo, a lungngaihtlâk lutuk dâwn a; kan barsat êm avâng hjan kan nula hi kan lèn tûltûr mai dâwn pawh a an hi maw le. In hranz han chang ve dâwn pawh ni se, rân puan takngial pawh kan neihi sak thei rih lo. Min hre thiam ang a, beng tharin inngai leh zâwk ila, kum thar lam lamah lo chuan ermah zai kan rêl thei lo a ni e. A zahhtlâk khawp mai, keini tehlu, pasal pawh nei zo ve tûr hlei lo min han siam der hi a lâwmawm nen, min tizak zâwk a ni," an ti a. Heti anga palai an lo chhân hi chuan rem lohna thu sawi an ni a, palaiin briat thiam ve mai tûr a ni; thil dang indil ang a, 'maw maw, a rem mai lo maw?' intihna chi a ni lêm lo. An mi duh zâwng erawh chu man chungchâng an sawi a, inncih hun tûr an sawi tel a, man leh mual thu te, inncih hun te an sawi hjan hmeicbbe pasal neiin an chhawm emaw, an keo ngai chi emaw pawh an sawi tel thia.

Zân puan (Pawnpui) nei lo an nih chuan pawnpui puah zai an rêl chûk chûk a, puan thûlkhung chhawm tûr te, zâwlpuan te a ngaih avângin nei sa lo pawhin an ngaihtuah chawp a. Pawnpui hi nula pasal nei rêng rêng chuan an nei tûr a ni a; zân puan a ni a, nula pasal neih hun tawh chuan pawnpui hi an puah lăwk diam thîn. Mi rawn be thut an awm pawha, an duh zâwng-ah chuan an kal mai theih nân an lo nei lăwk mêk bawk thîn. Mi briat mang loh vah inbe mah se, pawnpui te an han puah tākah hi chuan thenawm khawvêng an brihna a ni ve mai bawk thîn. Innei tûrin insawi rem hnua pawnpui puah chu mo pasal tûr kha pawnpui pawr do khawngah an ruai chăwk thîn, a blim-thlăk khawp mai. Pawnpui puah hi a bautak a, nula awm nêm deuh tân chuan pawnpui tah hi a bahthlăk hle a, nula awm khauh leh tah thiam deuh pawnpui tah atân an insawm thîn. Khawlai-ah pawnpui tahna hi a hranpa ngata siam a ngai a, in chhônga tah ve theih a ni lo va, a len avângin a tah tûrin mi pathum inpuih a ngai thîn. A vawngtu leh a hrahchawi khaitu mi pahnh leh lam leh lama tan a ngai a, nula narân chuan an tah thiam mang lo. A pawr atân kut zungbal tiat tiata la brial môm, sum tung vêla seia tan chhum an zep a, a la pawh hraw pui puia kaih, chu pawh zai li laia kawp a ngai a. Chuti takin bautak mah se, a chhôn a zânin an han inpui laih laih a. Zân-ah a pawr tûr leh a pheih tûr te an nuaiin an hlûm a, ni tina an tah chuan ni sâwm lekah an tah zo mai zêl. Pawnpui puah a ngaih dâwn chuan inneih hun tûr pawh inneih fel hun tûr an ruat ve mai thîn. Tin, inneih nia in tûr zu sak ngei tûr a ni bawk a, inneih hun ruat thuah zu thlum that hun tur hian kori a tu hle bawk a, zu tel lovin inneihna buatsaih theih a ni lo.

Nu leh pa tam tak chu nula lam pawh, mo neitu tûr lam pawh induh lo ni si lo, biak harsa leh thu pawt chat hlei thei lo, thu nawi ngah riau mai an awm chăwk a, chuti ang hunah chuan palai fel pawh a ngai thîn a, a leh lam leh lamin barsatna an neihte briatpui chungin an inrem theih nân an nem (nawr) tawn bawk thîn. Palai fel leh fel lo hian inremna atân kori a tu êm êm a, chuvâng tak chuan pa narân chu zâwllên thu sawia palai atân an tha lêm lo. Mi nupa tûr sawi rem thiam riau an awm thîn. An han insawi rem a, man leh mual thua thil tûlte an han sawi fel a, inneih hun bi te an han thliah fel

a, thu engkim an ban indelkhilh dim diam chuan palaite chuan lăwm thu an sawi a, "Min lo khawngaih thei chu a lăwmawm ngawt mai, kan beisei aia sângin min lo khawngaih min ngaih hnathiam a, man thua pawh hei aia tam pawh bi ngên ula a awm a, in phû êm êm a. Mi chuan man tlêm an ti mai thei che u a; mahse keini chu neih vawkkung tung, neih thinglung khâwng tak meuhvin kan inkhâwk kêlh dâwn a ni a, mahse lăwm takin kan haw dâwn a, kan hlim khawp mai. Tûnah chuan kan kârah thu chhia hla chhia lo sawi duh pawh an awm a ni thei a, mi thu sawi chu i âwih haub suh ang u. Ke mahni ngei inbiak zêlah, engkimah rokhawlhna eng emaw a lo awm a nih pawhin inhrilh thuai thuaiah aw," an ti a. Nula nu leh pa te pawhin, "E, ni tuk e a, mi thu sawi nazawng chu ngaih-ân tûr a ni haub lo, leh lam leh lamah mi chuan engti zâwng pawhin min lo sawi thei a, kan inbiakna lo chu thu dang awm theiah ngai lo ila, inbiak zêl a tha a nia," an ti bawk a. Iuncih hun tûr thlirin thit tîl apiang an buatsaih fan ta thîn a ni. Zû an sa a, belpui leh bel tê tam tâwk tak, thlum tha taka up tûr an siam ta saub saub thîn a ni. Palai wawi thum kala, man bi pawh inthlah the h loh chu, harsatna eng emaw bik tlaktu a awm a nih si loh chuan mi induh leh harsa nihna a ni. Nu fîng pa fîng chuan an rem loh pawhin lăwm takin fawngkam an inthlah thîn

Sailo lal zâwlên thu: Mizo lalte hian nupui pasal inzawn thua leh ineeih dânah tih dân danglam deuh an nei hlawm a, lal chi kher inneih an tum bik deuh avângin khuala nupui pasal innei an ni ber a. Sailo lalte tih dân danglam bik deuh sawi lang ila: Lal tlangvâl nupui neih hun khân tlang hranga Sailo lal nula kha nupui atân an va en a; lal upa zînga fîng leh thusa deuhvin an hruai a, an va thlêa ch lo mai thîn a. Nula an va rim kha briat chian an tum hle a, an che vêl leh khawsazia an en dân chu—zîngah nula thawh hmain an tho va, nula zîng lo tho kha ngun takin an lo thlithlai a, a pumrua leh hmêl te khawsa zia tea an lungawia an duh zâwng a nih chuan lal upa kha palai thu thlentuah a tang ngbâl mai a. Anni pawhin an mi duh zâwng a lo nih ve chuan a innei tûr te kha taksa pianhman thlêngin an inen a; nula kha puazâr phênah a pasal

tôr khân nula silhfên hlip vekin nula pian fel leh fel loh te, a taksa a him tha em tih te, a taksaah ser a awm em tih te, pian sualna a nei em tih te hre vek tôrin a en vêl a. Tin, nula khân ngaih a lo nei ru tawh em (a varzin em) tih te thlengin a zâwt ru in a en fiah vek a. Chuti ang taka a han en fiah sawisêlna leh duh lohna nei a niba, tlangvâl khân nei leh duh lo a nih pawhin vui vaia laa, insawisêl engmah a sâwt lo. Chuti ang taka an inen fiah hnua an induh tawn chuan palai khân rem thu an sawi ngbâl a, palai kha zu leh sain an hrai tlai a, rem thu an sawi chuan inneih hun tôr te tiamin rem âr talhin hlim takin an inthlah haw thîn a ni. Inneih hun a lo thlen dawn khan mo hruai tôrin mi eng emaw zât an kal a, mahse nula lam khân chhuanlam siamin mo hruai tôrte chu hna thawkah an lo chelh a, pawpui te an han puah tan dawn ta chauh thîn a, thla aia rei te an han inchelh ta thîn a. An châm rei deuh chuan mo hruai tôra thawkte pawh kha an inhaw chhâwkin an inkal chhâwk hial thîn a, chhuanlam siam thiamin thla thum lai pawh lo chelh se sawisêl vak a sâwt lo va. An châm rei deuh chuan mo hruai tôrte khân, min hawtîr thuai se ti rilruin pawl khawih tôr, pawl lian tham ni si lote an zawng ru ve a, ninawm takin an khawsa ve a, khawtlâng pawhin, êm éma, an tih tôr kha an zawng thîn. Heti anga an châm chhông hi lai nula leh tlangvâl lte lo inrimna hun kha a ni ve thung a. Innei tôr te kha chuan engmah pawisa lovin hun thaah an lo hmang ve thung thîn. Lal innei hi chu han ngaih mai chuan tawnsabawpa innei an ni hian a lang thîn a, inkawm lâwkna hun an nei tam lo hle thîn. Inneih ni sâwngbâwl dân erawh chu hnachawm nêl a danglam vak lo, zu leh sa an in nasa deuh va, lawina ran a tam deuh tih mai a ni. Lawi dân pawh a danglam teh vak lo a niin an sawi.

Inneih kham thei thil : Hmâ sâng chuan nupui pasal inneih hi thil awlai a ni lovin harsa tak a ni fo zâwk a. Nula tlangvâl lo induhin nu leh pa pawhin lo sawi rempui mah se, inneih kham thei, thulh lehna tôr thil, an han insawi rem atanga inneih hma si hian a la tam mai. Nupui pasal inneih thuah hian an puithu êm êm a, upate duh loh thil a lo awm chuan inneih an thulh thak thei a ni. Chuti ang thil langsâr tak tak

a awm thluah mai. Pi pute hian thiang lo apui an ngah a, eng emaw han tih dawn rêng rêng pawh hian upa duh loh tih hi an ngah mai a ni. Inneih thuah phei chuan an lo fimkhur hle mai. Inneih hun thuah thla serh an nei a, Mîmkût thla (thîŋn thla)-a inneih an duh lo. Hei hi tûna August thla leh September thla kan tih hi a ni. Upate chuan, 'Mîmkût thla hian mitthite thla-rauvn khawvêl an rawn tlawh a, mahni chhôngte theuh an rawn tlawh a, inneih nân hun ŋa lo a ni,' an ti a. Mitthi tân thlai tharte an chhiab a, mitthi puala kût an hmaog a, ŋahna hun a nih avângin blimna lam thil buatsaih an duh lo a ni. Mîmkût thlaa innei chu nupa kawp rem tak an awm ngai lo, an inŋhen leh mai loh pawhin fanau an sâm lo va, chu chauh pawh ni lovin an insûn duh tiin an serh hle a ni. Mîmkût thla hmasa (ŋin tẽ) August thla hi, 'Kâwlrîauva pa thiŋn thla' an ti a. Kâwlrîauva pa hian nupui a sôn a, nupui dang neih leh thuai a duh ta mai a, Mizo dân inthen hun thla thum tlin hmian a inthian a, mitthi a ŋin ta mai a, mi tih dân ang lovin, miin hun lova an ngaihah mitthi a ŋin avângin thla hmingab a pu ta a ni. Chuvângin mîm kût hian thla hnih a huam a, (Thi ŋin tẽ leh ŋin tak thla, tûna August leh September thla hi), thla hnih lai inneih hun serh an lo nei ŋin a ni. Vawkbniabzawn thlaa an inneih hman loh chuan Khuangchawi thlaa inneih a ngai ŋin. Tin, 'Zawllên lai ruangin a delh a thiang lo,' an ti a, inbiak lai emaw, insawi rem tawh hau, la inneih hma si-a nula lam emaw, mipa lam emawin chhiat an tawh chuan inneih an ŋulh hlen ŋin. Heti ang hi miin pawisa lova an inneih luih pawhin an dam rei lo va, an dam chhông pawhin fanauvah an tluang lo va, fanaw an sâm ngai lo an ti ŋin. Tiau râl lam Pawi unaute innei tûr phei chu zawllên thu sawi laia nula ina palai a vawih palh chuan, "A tâwin a el tak," an ti a, inneih an ŋulh phah thei. Kawngka sôla pasal neih mi tam takin an duh lo. Mipain a nupui maw-na leh dubawmna tam tak bloh tawh, pasal tâna lo inbmang tam tawh duh tâwk lovin nula dang duh zâwk neiin a rîm tlut tlut a, a nupui then hial a duh ta mai a. A nula rîm pawh chuan duh ve dawnin a hre bawk si a; a nupui pawm lai main nupui dang nei dawn se, upa chuan. "Kawngka sôla innei" tiin an duh lo, thiang lovah an ngai a, an inneih pawhin an inpawm

hlen ngai lo an ti. Tin, kawng dang thil ho tãa lang pakhat inneih kham theia an ngaih chu, nula tlangvâl lo induh viau se, inneih hial dubin lo inkâwm thîn se, tlangvâlin nula hnute a hnèk sak (fawhsak) chuan, thil tha lovah an ngai. Chuti anga lo awm chu innei mah se an tuang lo vang tiin an duh lo. Chhông khat laina hnai tak an innei duh lo bawk. Hei hi a chhan ni âwma lang pakhat chu hmeichhiain famo a va chan hian intihlungawi reng a lo har a, thingtuah chhawm that inchuh fahran pawhin inhnial theih a lo ni a, dam mawh britlân a lo awm a, beisei anga mihring kan lo inlainat tâwk lova hriat a nih hian, inchhông khat sa pawh intih hmaimâwkna a ni duh a, inneih hma tluk lova awm a awl an ti thîn. Tin, chhông khat inhnai tak inneih hi thil zahthlâkah an ngai hrim hrim bawk. Ni te tiang tunnaah phei chuan tiang an tung ngai lo, an ti. Nula tlangvâl lo inbe thiamin lo inngaizâwng deuh mah se, upa duh loh a ni ngai an ti tlat thîn. Heti ang hi ngaihbel tôr ting chu an lo awm zêl a. Nula pakhat pawh (a hming sawi lo mai ila) a ni tiang tunnaah a lût ve ta mai a, kum thum lekah an nupaan thi ta mai a, chu pawh chu a chhuanlam hle a ni.

Tân hnu Kristian kan nih tâk hnu, kan pi pute puithuna tam tak thil âthhlâka kan ngaih hnu hi chuan kan Pathian thurin kan han en pawh hian, thla serh leh ni serh emaw, serh leh sâng pui-thuna thil tam tak chuan min dâl ta lo va, a pawina pawh kan hre lêm lo va. Heti chung pawh hian nuleh pa tam takin pi pute puithuna hi an la indâltîr hle tho mai. Hei hian kan Kristianna rilru thûk lohzia pawh a tilang viau âwm e. Kristian tak rilru aţang chuan têng serh leh sâng hian min dâl lo tôr ni âwm tak a ni.

BUNG 5

INNEIH NI

Belpui leh beltê, hranden zu te thlum tha tak tûra an up chu a lo thlum tha ta hle a; pawnpui puah ngai tân pawh lawi that zâna chhawm luh theih mai tûrin an lo zo ta a; inneih hun bi an thliah chu a lo kim ta. Zân lamah mo neitu tûr laina bul an inhmu khâwm a, man hlan tûr an tifel vêl a, sum leh pai man tlâkna tûr an harsa a nih pawhin an thil neth ran emaw, bungbêl emaw mana an pawm leh ngen theih âwm te an chhôt a, an buai, hlim hle a. Hmân lai chuan man han inbian dâwn meuh hian manţang eituten sawi lâwk loh pawha mana ngen tûr an dap ve bawk thîn rêng a; tin, pa tam takin nupui man tlâk thak tûr chuan harsatna an tâwk thîn a, a ba-thlaa pawm tûr hi a awm châwk mai a; chuvângin ţawngnaah pawh, 'A ba-thla pawh sum lo ni hek lo,' an ti rêng thîn. Palaite nên an inbiaknuah pawh khân man tlâk dân tûr te a ba-thlaa awm tûr te tam tak sawi a awm fo thîn. Man pek dân tûr leh mana ngen thil dang a awm pawha ţan dân tûr leh inphal theih tûr chin an tifel a, hlim takin an mu ta a. A tûk zîng tûkţhuan ei hmân zân lama an lo tiufel tawh man hlan tûrin palaite chu an kal ta thauh thauh va, laina hnaite leh thenawm khawvêngin an lo kîr leh chu nghâkhlel takin an lo thîr a. Hmân lai deuh chuan zân lamah man an inhlân ngai lo, zîngah tûkţhuan ei hmân nula inah manţang ei tûr pi leh pu leh laina an lo inpuh khâwm a, palai an va thlen khân an inremna dân sawiin man an han hlan dâwn ta a. Mâkpain thlangra a rawn dawh a, dawhthlêng thlang lam aţang tea tap kil laih hmaah chuan a rawn dah a. Tangka thîr an bun ri rui rui a, sumbmahruai ei tûrin emaw, an sum hlan chu a chhiar a; pain manţang sem dân tûr a han sawi a, sum chhiartu khân a tiang khâwm a, a ba-thla awm tûr a nih pawhin an sawi fel a. Manţang ei tûrin ran emaw, bungbêl emaw an ngên thei a, an inremnaa sawi lan lêm loh thil tê tham chu ngen chawp a thiang si a, heti anga thil awm chawp avâng hian palai an vei zak zak a, mo leh a neitu tûr te in an kâr tawz zak zak thîn. Hetia man inbian dâwn tûk hi chuan nula tam tak chu inah an awm dub

lo va, pi leh pute in lamah emaw, thian tûr te inah emaw an lêng bo daih thîn. Tiau râl nula neih pheî chu lawi dâwnah mantang eituten ngen tûr apui an hre thei a, heti anga man ngen chawp hi 'Tiawk' an ti a, tiawk avâng hian rei tak inhnial-na a awm thîn; mahse inneih thulhna tûr êm chuan engmah an ti duh bik lo va, harsa deuh chin a lo awm chuan an tilui bik lo va. Mantang eitute ngen zawng zawng nêh an han inhlân fel hian INNEI an lo ni ta a. Man eituten an lo intrin lâwkna zu belpui leh beltê thlum tha tak tak an kai chhuak a, zu bêl an rawn pu lût zung zung a, chhuat thlangah kawngka bul tui-ôm hûnna vêl atangin zu bêl an tlar pût a, an siak to to ve, belpui thenkhat chu khawn tûrin an siam fel a. Lâwmpui tûra mi an sâwmte an lo kal khâwm bawk a, a thenin zu an khâwn a, a thenin rolêngin zu an sem a, an insûl nuk nuk a; kaitênah mâkpain lawina tûr vawkpui an lo man ngêk rawng rawng bawk a, an lo vaw chawrh chawrh a; tichuan nilêngin zu an in thîn. Tin, mupa lam mo neitu in lamah pawh zu thlum tha tha an kai chhuak a, lawmpuiten zu bêl an pu lût zung zung a, vawk chaw bêl hûnna tui-ôm tunna bul atangin chhuat thlangah zu bêl an hûng tlar dul a. Belpui leh beltê thlum tha takte chu an siak eng ngûk mai a. Mâkpa an vir vat vat a, zu an in a, a thenin an khâwn bawk a. Mo lawina ran puah tumin chemtê nêh mâkpa an phe vat vat a, an lo inring rân a, sa puah tûr an rawn thlen bar deuh pheî chuan mo in lamah an thleng ve thuai mai thîn. Palaite kha chuan duhsak an hlawh hle a, an hrai rui thuai mai thîn, mi dang la in tam ve hman, "Ka tlai ta, a va lâwmawm êm, ban zai teh u, ka han lâm teh ang," an ti kawi chhar thîn. Lawina ran hi vawkpui a ni ber a, eng zât pawh ni se, a lu an tan a, a tak an inphel a, a lu leh a sa phel chu mo neitu lam chan a ni. Lawina ran lu leh a sa phel chu mo lâwmtute eiah an siam thîn; a khing phel kha nula lamin mo lâwmtute eiah an buatsaih bawk a. Lawina sa hi nula tlangvâlin an ei ngai meuh lo, a thiang lo hranpa lo na a, lawina sa ei nih hi an châk vak lo a ni ang, laina huai tih loh nula tlangvâl lawina sa ei an tam thei lo hle, upa lam leh naupangte ei a ni ber thîn.

Lawina ran: Hmeichhe pasal nei chu vawkpuia lawi ngei tûr a ni. Lawina ran ngaituabin mantang eitute pawh an phe

vat vat a, man̄ang eitute pawh a thei chu vawkpuiin an lawi ̄h̄in. Mi ̄tha deuh inneih niah chuan ran a tlu thluah ̄h̄in a, vawka lawi ve loho pawh ̄arin an lawi ve t̄ur a ni. Hm̄an lai deuh chuan vawkpui lian eng ang pawh ni se a man a tam lo va, tangka hn̄ih (chenghn̄ih) man lek a ni a, vawkzel phei chu a man a t̄l̄em leh deuh va, lawina ran zawng chawp pawhin inlawi a har vak lo, pusum eitu ngat phei chu ranin an lawi n̄ei ̄h̄in. Mo lawi n̄ana vawkpui leh ̄ar an hman hian chhan a nei a. Vawkpui te, ̄arte hi no tam tak hring thei a ni a, chuti angin nula pasal nei pawh fanau mal tuan chawia awm t̄ura duhsakea, fa tam tak hring t̄ura mals̄awmna a ni n̄gh̄al a ni. Vawkpain an inlawi ngai lo; 'A kaw ping,' an ti a, mo lawi n̄an an hmang ngai lo. Tin, ran pui pawh hi lawi ran an hmang ngai meuh lo, ran pui sial emaw, b̄awng emawa inlawi hi ̄thenkhat lo chhin dân chuan an innei hlen duh lo, in̄then leh an awlsam deuhvin an hria. Chuv̄angin nei mah se vawkpui hi hmeichhe lawina t̄awkah an ngai ve r̄eng r̄eng a ni. Mo neitu lam (mipa lam)-in ran an talh ve ngai lo. Lawina ran kha inlawm vel n̄an pawh an duh t̄awk mai ̄h̄in.

Hun a lo kal z̄el a, khawsak dân a lo d̄anglam a, pi pu dân ngawt chu duh t̄awk lovin hmeichhe pasal nei lawi n̄an Vawkpui mai duh t̄awk lovin ran pui sial te, b̄awng te, t̄un hmaa an duh loh Vawkpa pawh lawi n̄an an hmang ta z̄el a, mo neitu lam lahin mo lawina lo do vena an ngaihtuah a, lal leh mi ̄t̄ate inneih niah phei chuan raai thianghlim ropui takin an ̄teh ̄h̄in. Heti anga zal̄en taka ̄tha kan tih anga kan ins̄awng-b̄awl thei ta hi Chanchin ̄Tha hrin chhuah kan ti thei ̄awm c. Lawina sa pawh tuman ei ̄t̄ihna a awm ta lo va, min blui ang ang chu l̄awm takin kan eiin kan in ta dur dur mai a, a l̄awm-awm n̄ei mai. Lawi ̄arte chu ei t̄ur a ni tih pawh kan hre chang ta lo va, laina puan chang ve loho chuan lawi ̄ar tal an lo chuh ve a, chh̄ungkua int̄ihl̄awmna ̄tha tak a lo th̄eng thei ta a ni. Vulh at̄an tia lawi ̄ar lo hauhtute nihlawhna a ni ve ta th̄en a ni.

BUNG 6

MAN LEH MUAL

Nu leh pa emaw, chhôngkuaa thuneitute nên emawa inbe rema nupui pasal inneih chuan hmeichhiain man an nei thîn a. Man hi inremna ber pakhat a ni thîn. Nupui pasala lo inpawm rei tawh inthen thulh avânga man bova lût leh tih loh chu hmeichhiain man awm lovin pasal an nei ngai lo; vaihlo beng khat lek tal manah an inpe ngai e an ti. Heti ang a nih avâng hian hmeichhia a lo pian vefeh upate malsâwma pawh, 'Se mao tû' an ti thîn. Man tam dân crawh chu a inang lo va, tûn lai anga tangka faia man inhlân mai leh man ba awm lova intlâk nghâl vek hi a awm ve ngai lo va.

Lal man leh hnamehawm man a dang a, Mizo lalho pawh an man a inang vek bawk lo va. Saito lal man chu se sâwm a ni ber a, Fanai lal man chu se sarih a ni a, hnamehawmho man crawh chu se nga a ni ber. Hmâ sâng chuan hmeichhe man sawi hian, 'Sial' tia sawi a ni ber a, se khat chu tlai sial a ni a, chu chu tangka sawmhnih hua ngaih a ni. Inneih na sehriaga lak tih loh chu man sawi nân tlai sial an hmang thîn, (sehriag chu mana sial inpêk hi a ni). Sepui tih a nih chuan tangka sawmli hua ngaih a ni. Khualah sial an khung chuan se khung manah a ke kim 'Tangka li (chêng li) an dil thei. Zâwllen thuah leh man an han têt pawhin Sial eng zât nge in lènpui tih emaw, se eng zât nge a man? tih emawin man an inzâwt thîn. Tûn lai anga tangka faia inpêk tlâk mai a nih thîn loh avângin mana pawm thil chi hrang hrang a awm thei a, tawngnaah pawh man leh mual tih a ni châwk thîn. Tin, hmeichhe man sawi hian man pui thu sawi a ni ber thîn. Mantangte hi chu bithliah deuh awm mah se, man aia têt thil dang a awm thîn avângin tangkaa a hu tâwk emaw siam a ngai thîn. Zâwllen thuthlun lain palaiten lo sawi chiah lo mah se, mantang eituin bungbêl leh ran te, bungrua eng emaw pawh manah an ngên thîn. Mana an inpêk thîn leh an têt leh an ngen thinte chu—

Silai: Silai hi mi tam takin an nei thei lo va, mahse Mizote hi thil siam thiam tak tak an awm thîn a, thir kawrawng khawii aţang emawa an hmuh kha silaiah an siam thiam a, silai

chu sum ropui tak a ni. Hmeichhia silai man sawi tûr chu an awm na a, silai hi manah an inpe zen zen awm lo ve.

Dâr: Dâr chi hrang hrang khawi aţanga an neih nge tih pawh hriat ni lo, manah an inpe tşîn. Tşhi leh dâr te mana inpe thei chu mi khawsa thei tak an ni a, tşhi leh dâr man thei chu hmêl tşha tak an ni bawh tşîn. Mizo thawnthuah pawh Chawngvungi manah dârhuai an ngên a, a pasal tûr ten inrem loh ai chuan tiin an dârhuai chu manah an pe ta a, an chhiat phah ta anga sawi a awm. Chawngvungi a tşhih khân tşab hlaah pawh chham chhuakin Chawngvungi nu leh Sawngkhara nu an inţahel ta a; heti hian Sawngkhara nu chu a tşap ta a,—

Chawngvungi, man tami,

Tşhi ka pêka duh lova, dâr ka pêka duh lova,

Kan dârhuai kher in ngên e,

Chawngvung man tam sumhluan,

tiin, dârhuai te pawh a lo awm leh zêl ni awm tak a ni.

Tşhi: Hmeichhe manah tşhi chi hrang hrang—Tşhihna, tşhival, tşhifên leh tşhibeh te an inpe tşîn. Tşhihna chu an ngaisâng hle a, man leh mualah chuan tşhihna hrui khat chu 'tlai sial' tluka ngaih a ni. Tşhival hrui hnih (awrh hnih) hi tşhihna hrui khat tluka ngaih a ni. Tşhifên leh tşhibeh chu intluka ngaih a ni tşhung a, tşhival hrui khat leh tşhifên hrui hnih intluka ngaih a ni. Mi chhia chuan tşhi an neih pawhin an awrh lang ngam mang lo va, an roh viau mai a, an ngaihhlut avângin lal tşhenkhat chuan mi tşhi chhuh duh mai te an lo awm bawh a, hnamchawmin tşhi an awrh lang zen zen lo.

Dârbêl: Hei hi dâra siam bêl a ni a, a lian leh a tê a awm a. Mizo pi pute hian khawi aţanga dârbêl hi an neih nge hriat chian a har a, man leh mual thuah sum a tling a a, mana inpêk a nihin a len dân azirin a hu tâwk an siam a, khâp sarh leh khâp riat chu tlaia pawm a ni a, hei aia tê erawh chu tangka sâwm hua ngaih te, a aia tlêma pawm te a ni.

Ran: Hmeichhe manah ran vuh sial emaw, bâwng emaw an têl tşîn. Sepui chu tangka sawmli tluka ngaih (tangka sawmli aia têl) a ni. Sial pawh ni se a tê deuh chu tlai sial a ni, bâwng pawh a len dân azirin tlaia pawm a ni a, sawmli aiah erawh chuan an pawm ngai lo.

Hmeichhe man chu heti ang hian an sawi thîn:—

Manpui: Lal leh hnamchawm man kan sawi tâk se sâwm, se sarib, se nga kha manpui sawina a ni a, thuam nei chu tlai sialin man a pung.

Sumhmahruai: Hei hi thenkhat chuan mantang angin an sawi thîn, mantang anga an sawina chhan chu manpui eituin in hranga mi man a eitir a nih avângin mantang anga sawi an awm mêk a. Amaherawhchu, sumhmahruai hi pa chan changin manpui a êl atanga a lăk hêka pêk chhuah a ni a, manpui zinga mi sem a nih thîn avângin mantang a ni lo. Pi pute hi nupui pasal an inneihin man irpe tla ngăhl lova innei, mi tam tak awm a ni a, michhia phe chu man tlăk ngăhl thei lo hi tam tak dinhmun a ni a, mahse miin nupui a neih chuan tlai sial tel nupui manah a pe ngei tûr a ni, man bova innei an nih loh chuan zakhamoa tal pêk a ngai thîn. Man baa miin nupui a neihin a pêk hmasak kha sumhmahruai tih a ni a, pa chan chang manpui teltun a pêk hmasak kha in hranga man eitu a têt hmasaktir thîn avângin thenkhatin mantang angin an sawi mai thîn a ni. Mantang anga ngaitu tân pawh sumhmahruai hi chu manpui dăwhua ngaih chu a ni rêng rêng a ni.

Mantang:—

- (a) **Sumfang:** Mo nuța pianpui tak ni lo emaw, mo pa tûr, a pa pianpui chiah ni lo emaw man ei ve ngei tûr ni siin an ei thîn.
- (aw) **Falal:** Mopa unau tu emaw ei tûr a ni a, pami chiah an awm lo a nih pawhin pa anga a lo koh thimin a ei ang.
- (b) **Niâr:** Mo ni, a pa farnu emaw, chuti ang tak an awm loh pawhin nia a lo koh thîn tu emaw ei tûr a ni.
- (ch) **Naupnakpuan:** Mo lalzawn, a u in hrang chang tawh, a naupan laia lo paw thîntu ei tûra ngaih a ni a; buti ang an awm loh chuan in hranga laizawn anga a lo neih thîn ei tûr a ni.
- (d) **Pusum:** Mo pu, mo nu nuța emaw ei tûr a ni. Hnam thenkhat chuan pu phir an ti a, mopa puin pusum an têt bawk thîn. Fanaiho chuan pu phir an nei

deuh chhawk a, pusa chawn an blan pawhin nu pu leh pa pu an siam thîn a ni. Pu hi mo duattu ber pakhat an a ni a, manpui teltu pa ai pawhin tam tak chuan an tute an duat thiam a, mantang dang zawng ai hian a ropui ber tih theih a ni. Pusum ei chu rana lawi a ni thîn. Miin zawn chawp pu a lo nei a nih pawhin pu bul taka siam an nih thîn avângin tu leh faten duat an hlawh hle thîn a ni.

Man eitute: Mizo pi pu dânah chuan laina hnai lo chuan hmeichhe man an ei phâk lo va, khual kaia pasal nei laina bulbâl awm lohnaah laichîn unau an zawng thîn a, thlêng tlawr zuania tumahin hmeichhe man an sem ngai lo. Amaherawhchu mihring hi vânduai tak mai awm theih a ni a, mi zik bôl takte an awm thîn a, laichîn unau dang pawh nei lo, baihvai tak awm theih a ni a, jawngnaah pawh vân laia tla ang mai an ti thîn a. Heti ang dinhmuna mi a lo din chuan pi leh pua vawn tûr zawn a lo ngai a, mo hmangaih thei tûr taka ngaih pu atân an vuan a, pusum an eitr thîn. Chuti ang chu 'Zawn chawp pu' an ti. Heti ang hian mantang dang pawh a tûl chuan an sem thîn.

Man pui hi nu leh pa emaw, nu leh pa an awm tawh loh chuan mo nuṭa emaw neitu chan chang berin a têl ang. Sumbma-hruai chu sum pui dâwtu pa chan atanga ei a nih avângin mo nuṭa upa lam emaw, mo nuṭa pianpui in hrang chang an awm loh pawhin nuṭa anga an lo vawn laina hnai taka an neih te emaw ei tûr a ni. Tangka sâwm emaw, tangka sâwm hua ngaih thil dang emaw a ni thei. Palal hi mo pa unau mipa in hrang changin an ei ang; chuti ang an awm loh chuan movin paa a zawn ei tûr a ni. Tangka sâwm emaw, tangka sâwm hua ngaih thil dang a ni thei. Niâr bi mo ni, a pa farnu emaw, pate pianpui chieh lo pawh mo ni-in a ei tûr a ni. Tangka nga (chêng nga) emaw, a hu tâwka ngaih thil dang emaw a ni thei. Nau-puakpuan hi mo laizawn a naupan laia amah lo paw thîntu ei tûr a ni. Tangka hnib (chêng hnib) emaw, a hu tâwka ngaih thil dang eng emaw a ni thei. Inneih niah tlai ei chin chu vawkin an lawi thîn, palalei pawh vawka lawi an awm thîn. Pusum hi mo pu ei a ni a, Lal pusum chu tangka sawmli (chêng-sawmli) a ni a, hnamchawm pusum chu tangka sâwm emaw,

tangka ruk (Chêng ruk) emaw a ni. Fanaiho erawh chu hnam-chawm pusum pawh tlai (tangka sawmhñib) a ni. Fanaiho hi pù duat nâchâng bre deuh bika ngaih an ni.

Nu man :—Hmeichhiaia pasal lakah emaw, khawlai fa emaw neiin, pasal dang neiin emaw awm sela, a nih loh leh lo hmeithai pawh ni se, a fanu kha lo nulaîn pasal lo nei ve ta hial se, nu a nih man tangka sâwm emaw, a hu tâwk thil dang emaw a fanu man a ei ve tûr a ni. A fanu kha lo chawi lian-in pasal nei bialin lo awm pawh ni se, thenkhat chuan in hrang an lo chan dawn meuh chuan pain an in lam atangin pasal an neihtîr thîn, nuin harsa taka a lo chawi len pawh ni se, a tâwpah chuan pa chan a ni tlat zêl. Nu a dam tawh loh erawh chuan mi dangin laizâwnin emaw, nu man sawi theih a ni lo, a nu hrîngtu ngei chauhvîn nu man an ei thîn.

Man ei tûr dik tak ni siin man an ei loh chuan, inbiak rem dân fel tak awm lo chu buaina zakhua a ni thîn a, man ei loh chu sawi loh, zâwllên thu inhrîh tlai mai pawhin vui-vaina a thlerg thîn a, him tlâng taka inneih a nih dawn loh chuan tute emaw chhûng khat zînga remna thu sawia buai zak zak a ngaih châng pawh a awm thîn.

Hmeichhiaia pasal an neihin man leh mual hi inremna ni bawk mah se, man inpe tla lova inner an awm mêk a, sum-hmahruai chauh inhlâna inner pawh an awm thîn a. Chuti a nih avâng chuan zâwllên lai palai tawngkamah pawh 'A ba thla pawh sum lo ni hek lo le, chuti zât chu kan ba ang a, hei zawng hi kan tlâk rih ang e; an dam ang a, an nupain man an la tuak ve tauh tauh ang a, an la tlâk ve mai ang,' an ti thîn. Thenkhat chu fa nei hduah hnua nupui man pe tla chauh an awm thîn. Tin, thutphah (tangka sawmhñib) chu mo nu leh pa hnênah an kîr leh thîn a, nupa tluang taka awm-a, fanau neia an awm chuan an fanu naupang ber pasal nei hunah pusum têt rualin a pun thutphah a têt tel ang. Miin fanu nei lovin emaw lo awm pawh ni se thutphah hi a bo thei chuàng lo, a hunah pu chuan a him leh ngei tûr a ni. Hei hi Mizo hnam tin dân a ni hial awm e. Tin, miin vânduaina lo tâwkin hun lo takah lo insûn pawh ni se emaw lo inbiak thiam loh deuhva inthen thulhab pawh thutphah hi bat ral mai theih a ni lo. Tûn laiah hi chuan thutphah pawh kîr lova

man dang anga têt ve mai a tam ta a, mo nu leh pa thu thu a ni mai a, thil makah pawh kan ngai lêm lo va, Mizo hnam dân tam tak chu kan thiatin kan ngai pawimawh ta lo va, kan ti tûn lai zo ta vek mai a ni âwm e.

Hmeichhe man lah hi a pung vak mang si lo va, thil dang zawng zawng man a pung (to) vek mai si a, Chêng zalî zanga pawh mîin man se mantang eitute tihpunsak vek a lo tûl ta bawk si a, man tang a pung deuh chung pawhin man eituin lawina ârva fahrân pawh ngaihtuah chawp tûr chuan a harsa ta hle a. Tûn bma dân anga 'tlai' ei pawh vawka lawi chu sawi loh, âr pakhat pawh a man zo ta lo a ni a, manpui têt-tu tân pawh mahnin ran vulh neih loh chuan vawkpui a lawi pawh han ngaihtuah chawp mai chi a ni ta lo. Thil a harsa zo ta vek mai a, vawkpui tha deuh pheî chu hmeichhe man aîn a sâng zâwk mah ta mai a. Hun danglam kan thleng ta zawng a ni. Tangka faia man inpêk tlâk theih zêl a nih lai hian mantang sem tûrin manpui têt-tuin chawj belh hial a ngai ta. Chutih nâk alai chuan man ei pha âwm pawha ngaih loh laina hnai tak ni lêm lo, laichîn unau tu tute emaw kan han sem leh ta nghâl a, man citu nih a lâwmawm rualin harsatna-in min chîm nghâl thîn. Inneih nikhuaa mantang eite hi thil lâwmawm tak a nih laiin kawng leh lamah chuan vuivaina titamtu a ni thei a. Kan tûn lai dân tam tak hi siam that theih atân a dubawm ngawt mai. Man citu tân pawh kan tu leh fote duat ve leh tûrin harsatna a awm thei thîn a, lawi ni aţangin an chawî belh ve zêl a ni mai a, man citu tam pawh hi thil tha ber chu a tling lo a ang thîn.

Mo thuam leh thil chhawm:—Hmeichhi in pa al an neihin thenkhat chuan 'Thuam' an nei tûn a, sum leh pai engpawh thuam atân a hman theih; thi leh dâr te, targka fai pawh a ni thei. Thihna hi thuamah a hman theih a, hrui khat pawh ni se tangka sawmhnih man chin a ni ngei tûr a ni. Thival loh thifen te chu hrui hnih chin thuama ngaih a ni. (Mizo hnam dân buah kha chuan thival hrui thum tiin ziaik a ni). Tangka fai pawh sawmhnih chin thuamah a hman theih a, a aî-tâm chû thuam a tling lo. Thi lei dâr te movin thuam-ah a hman chuan man leh muata an pawm angin a blut zâwng thuah pawm a ni thia.

Tin, movin thil chhawm a nei thei bawk a, ran leh bung-bêl emaw, thil hlu dang emaw pawh a chhawm thei a. Hêng pawh hi man leh muala in pawm dân anga a hlut zâwng chu teh a ni thîn. Movin thuam leh thil a chhawmte hi hmeichhe ta bil a ni deuh va, a remtihna lo chuan deh ral theih a ni lo. Inthen thulhah pawh hmeichhiain thuam leh a thil chhawmte chu a chhuahpui leh ang. Tâm bârah leh chhûngkua bawrh-sâwm thush te deh ral a lo tûl pawhin remtih tlân dân anga kal tûr a ni, a bo mai mai thei lo.

Mo thian: Hmeichhiain pasal an neihin thian an nei thîn a, mo thian chu kawng tinrênga mo tanpuitu a ni a. Inneih njah mo kha dam lovin awm se, lawi thei lovin lo awm ta hial pawh ni se, a thian kha mo aiah a lawi ang a, a theih chen chenah mo ai a awh ang. Thian hi an pawimawh a, thian tel lovin mo a lawi mai thei bawk hek lo. Mo thian lo chhuahna bul leh an neih tanna briat chian a bar a. Titia an sawi dân chuan—khuala pasal neiin an thian kawm ngeih tak emaw, laina hnai emaw an sâwm a, an kalpui thîn a, chuti anga an insâwm thîn chu dânah an lo neih ta a, movin thian an lo nei ta zêl niin sawi a ni. Khawtualah pawh movin thian neih tûl tihna a awm a, kalpui satliah maia an insâwm thîn chu dânah an nei ta zêl a ni. Khual khuaa thian nei chuan, tha sên a lo tam a, a hrehawm châng pawh a awm thei a, chuvâng chuan thian duhsakna thil eng emaw an siam a, thian man an inpêk tam lam erawh chu a inang lêm lo va, an induhsak thiam dân kha a ni mai a, dânah an lo neih ta zêl a. Thian man chu bi-thliah a awm lo va, movin a thian duhsakna a pêk ang tâwk chu thian man a ni ta zêl nai a ni. Tûn lai hi chuan mi an lo fîng thiam ta a, rem pawh an bre ta hle a, mo thian man chu mipa lam an chawitir ta hlaub thung a; mo neitu lam lah-in hnial lova lâwm taka lo pêk mai loh theih a ni lo va, dân angin kan hmang leh ta a ni. Heti ang hian mipa tumtir mah se, mo thian kân pasal a reih ve hunah thian mana a têt zât ang kha a lo thian tawh hnênah a pe lêt ve leh ang. Inrûl leh kher tûra intiam ni lo mah se, an inbre zui ngei thîn a, thenkhat phei cûu an lo inpêk tawh zât kha an phût ve deuh kher thîn. Fanau pawmin chhangchhe tak nih hnua pawh mo thian man lo tel tawh kha cûu a remchân chuan mahni kal

ve leh an duh thîn a, chuti a nih loh pawhin an aiah mi dang an kaltir hial thîn. Thian man hi phûl luh chiah an ngai lo naiñ, inrûl leh tûra inogaihna nghet tak a awm avângin tangka tam tak an inpe duh lêm lo va, an pasalten an lo zir viau a nih loh phei chuan thian man han ngen tam pawh thei hreh-awm tak a lo ni ve bawk thîn. Tûn laia mo thian dihmun hi chu a dang ta deuh, thenkhat chuan thian pakbat mai duh tâwk lovin pahni pathumte an han dinpui a, thian bula an hman te phei chu incheina man to tak tak mipa lam an han phûtsak a, mo neitu lam tân phur rit a tling thîn a. Mi kan inchen lo hle si a, kan thil chin hi dân anga a kal leh mai thîn avângin thian man chu awm mah se, mo neitu tâna phur rit ni lo tûra thil mawi tâwka ngaihtuah tûra inzirir a lo ngai ta hial a. Hei anga kan tih vak vak thionna hi hnam sing leh changkâng zâwkte tih dân laah kan inngai chu a ni phawt mai a. Hmeichhe man aia bautak zâwk daiha insâwnghâwl te a lo tûl ta hial thîn a, thil tha hranpe ni lêm lovah hi chuan kan pi pute dân tha hi a mawi leh tha tâwk chinah zâwm thiam ila, a rûka hlim tân theih lohna nu leh pa phur rit ni khawp- a insâwnghâwl ai hian hlim tlâng taka kan innerh theihna te hi ngaihtuah a hun ta hle a ni.

Lawichal: Hmâ sâng ata tawh hmeichhiain pasal an neih-in Lawichal an awm thîn. Mo lawi hruai tûrin hmeichhe lamin an laina hnai pa fel tak an sâwm a, lawinaah thuneitu leh mawhpurtu berah an hmang a, a tel lo chuan mo a lawi thei lo a ni ber mai Lawichal tihlungawi loh chuan mo lawi tûr pawh a kham thei hial a ni. Eng hun lai atengin nge lawichal hi an neih hriat chian a harsa a, lawichal an neih tan dân nia an sawi chu—khuala pasal neia laina hnai an lawinaa hruai tûrin an sâwm a, lawi vênnaah mawhpurtu ber leh thusa berah an hmang a, a tel lo chuan lawi pawh an duh lo va. Khual khuaa han jahruai chu tha sênte a lo tam a, chuvâng chuan mo lamin lawichal chu tangka emaw, thil dang eng emaw duhsakna an pe thîn a, thil tetham deuh pawh ni se induhsakna thil chu a lâwmawm thîn a. Chuti ang induhsakna thiltih avâng chuan lawichalin hlawn an nei a lo ni ta mai a, tih zêl tûrah ngaiin dânah an lo nei ta mai a ni. Thil pêk tam lam thuah bithliab engmah a awm lo va, an duhsakna dân ang ang

kha tangka emaw, thil dang emaw pawh ni se lawichal man a ni ta mai a, a tam lam pawh a inang lêm lo a ni. Hnam dân mûmal, deuh tak kan reh bûin Chêng hñih an inpe thîn a, hei pawh hi phûl luih chi a ni lo va, chu pawh khuala kal chaubvin an têt thîn. Kan ram ro inrêl dân leh khawsak dân te a lo danglam zêl a, hmâ sâng a lawichal an hman dân leh an tangkai dân angin kan inhmang thiam bawk lo va, hman lai dân ang chu a tûl ta lo ni pawhin a lang a. Amaherawhchu Lawichal awm lovin mo tumah an lawi duh lo va, khawtuala inneite tân pawh lawichal tûlna chu a lian ve tho va, mo lawi vên him a ngaih hun te a awm a, hna pawimawh thawkah kan hman avângia lawichal chanvo pawh siam tûl tak a lo ni ta zêl a, mahse a tam lam chu a inang chuang lo a ni. Kan lo siogin remhriat dân a lo danglam leh ta zêl a, lawichal chanvo tûr pawh mipa lam tumah kan dah leh ta a, mo neitu lahîh han siwihhawm ai chuan hlim taka inneih a lo chákawm a, thil têttham a lo ni bawk a, lâwm taka lo pêk mai chu an hñal lo va, phun ru deuh reng chung pawhin kan inpe ta zêl a, dânah kan nei ta zêl a ni.

Mi tam tak chuan tûn lai hunah ni chuan lawichal awm hi tûl tawh lovin an hña a, tih tûr an nei tawh lovah an ngai a, mo lawiin vên him an mamawh tawh lo bawk a, a chuangtlai hlein an ngai a. Tualchhôngah pawh dân a kan neih avângin lawichal chuan chanvo eng emaw tal an lo bcisei ve ngei a, chuti ang avâng chuan mo lamin an mi duhsak zâwnge chu hmeichhia pawh lawichalah an kalîr ve ta hial a. Induhsakna tha takah an ngai a, lawichal chanvo lo petu lam lahîh lo sawi buai ai chuan hlim taka lo pe ve mai thei nih kha a tûl bawk a, hlim ni a nih avângin lâwm takin kan la inpe ta a. Ngun taka ngaihtuah chuan thil tûl lo nia kan ngaih tawh siam kan la insêngsovin kan la intibuai ta reng nîn a lang. Matse kan hnam nunphung tha tak a nih avângin tihbo mai chu a tha chuang lo vang a, amaherawhchu dân fel zâwk inang tlâng ram pumin a hman hun a la chhuak êm ang chu. Dân a kan reh inang si lova mahni duh duha kan tidanglam hi chu siam that theih a tûl khawp mai.

Tin, mo neitu mipa thian hi tûn lai hian hman dân kan thiam viau mai a, neih ngei tûr niah kan ngai a. Hmâ sâng chuan mipa thian hi an hmang tangkai lo ble a ni ang, thian

nei mumal lova nupui nei an tam mai. Tih tûr an nei ve lêm lowin an ngai a ni phawt mai a. Palaiin engkim an keng tlang mai a, mipain thian hrana nei mumal lo Thian kawm ngeih lo buaipui vetu erawh chu an awm thîn a, mipa thian chuan inneite thurôk erawh chu briat an tum thung. A hmei a pain duh vak lo chung a innoi an awm thîn a, lawi that zâna harsat-na siam tâwk an awm zauh thîn a. Angin heti ang hunah hian mipa thian tha neih a tûl ve thîn a ni. A châng chuan mipa thian bi thu hretu tha tak an lo ni ve thîn.

BUNG 7

LAWI THAT ZAN

Innei lawmna zu leh sa tlânin nu leh pa tar an thle bawk bawk a, naupang an hlim êm êm bawk a, lai leh mi tha inneih niah chuan zu leh sa pawh a tam a, an tlai hle thin a. Tlai lamah lawichaw an ei a, lawina sa a tam loh chuan zân lama mo lâwmute ciah sawhbiar an siam zawk thin. Lawi chaw ei hian hun bi tak a nei lo a ni awm e, upate sawi dân pawh a inang lo nual mai. Nu tar pa tar zu leh sa tlân tlaiin an thin a, khua a lo thim a, mo hruai a lo hun ta a.

Thimhlimah mo neitute lam laina hrai nuhote, nula thenkhat leh naupang ho mo hruai tûr an insawm a, mo in lamah mo hruai tûrin an thawk a. Mo hruai tûr an va thlen chuan mo chu a thin leh lawichal tûr te nên an han insawm klawm ve a, muangchângin an han insiam a, mo hruai dân vêl hi hmeichhiate ropui lai ber zînga hun pakhat chu a ni ve ngei ang. Mo pawh mahni tâwk tâwkah an intingêng va a, mo hruai tûr lami an chezia enin an tur sek bawk a. Lawinaa tel tûr zawng zawng an kim khân lawichalin hma a hruai a, a khât tâwkin a au lauh lauh va, lawi âr an khai iak lawp lawp a, raupanghovin a inneite hming sawin—

Chheih rawh khah! a lawi dân e,

Vâlmawia rôn in chhûngah

Hermawii a lawi dân e,

an ti tuar tuar a, Lawichalin,

Khaih khaih khai!

Fanu fapa kan rawn lawipui e,

Tuma tihbui tûr kan ni lo,

a ti lauh lauh va, mo kha lawichal bulah a kal a. Lawichal hna ber pakhat chu lawi kawnga mo vên him a ni a. Mi rawn tibui tûr leh tlu lo tûrin mo a vêng a, chuti chung chuan mo hruai ve lo naupang thenkhat leh tlangvâl thenkhatin mo chu tui leh vut sawhin an lo theh a, thenkhat phei chuan bawng êk leh se êk te pawhin an lo theh thin. Huat thua han lăk vak theih a ni si lo, mo lawi apiang an tih dân a ni si a, an bawlhhlawh lui thin. Chuti anga mo lo theh 'umte chu lawichal chuan a

ôm darb uai uai a. Lawi kawngah mo kha tlu hauh lova kal tûr a ni a, lo tlu palh se chu an kîr leh ang a, in atangin an lawi tha leh ang, lawi kawnga mo tlu chu thiang lovah an ngai hial a ni.

Mo neitu in an va thlong a, khumpui lôah mo leh a thiaste an; thu a, khum bânah mo puan chhawm an bâng a; tin lawi âr pakhat leh mo neitu âr pakhat puithiamin a man a, mo leh a pasal pualin ar zângtuak a talh ang. Puithiam chuan âr pa-haih kengin ti h'an a ban chham ta a,—

Hual ang aw, hual ang aw,
Vâla leh Hermawii thla hual ang aw,
Fanu chawlin fipa chawlin hual ang,
Khumpui lômin hual ang aw,
Tappui 'ômin hual ang aw,
Nipui dam chen hual ang aw,
Thlapui dam chen hual ang aw;
Tôm vualin hual ang a,
Hai tarin hual ang aw,

tin, thiam hla a chham ziwch chuan âr chu a talh a. Heti anga a lo tibna chhan chu inoite chu thang taka an innoihna tûr leh fanau mal thuan chawia an awmna tûr puithiam malsawmna, an thla engmahin a tihbuai loh nân a ni. Lawi âr dangte kha vulh mi awm a awm chuan mo puan chhawm chang ve lo tûr, laina hnai ve si thenkhatin an lo dah bo va, vulh atân an la thîn; a dang chu an talh a, mo lâwmtute eia an sawbchiar thîn. Lawina vawkpui sa nêna mo lâwmtute eia buatsaih châng pawh a awm. Lawi âr hi vulhah an duh bik thîn, a chi a tha duhin no a dam duh an ti thîn.

Zan khatnaa mo lawi hi Lawi chhiat a ni a, mo kha pasalte ina riak lovin a haw leh a, lawi kawnga an theh berb deuh phei chuan rei awm kha a guam lo va, an haw leh thuai thîn. Mo haw leh tûr kha lawi chaw eia an chelh a, anni rei lo tê ahaw leh mai tûr rilmin an lo lawi a ni baw si a, an in pawt baai laih laih thîn. Lawi chhiat zan hian mo leh a pasal kha kbawn thiangan zu an khawtir baw thîn. Mo chu chaw eia an chelh theih loh pawhin sawbchiar kha mo lâwmtuten an pir thîn. Mo kha a pasal hêna riak lova a haw leh avângin. Lawi chhiat tih a ni.

Mizo hnam pêng hrante bian inneih sâwngbâwl dân pawh kan nei hrang deuh thliah a, inzûl tak phei chu a ni hlawm a, mahse Pawi lam tih dân langsâr deuhthe han târ lang leh rih ila. Innei tûra an insawi rem veleh rem âr an talh a, zu bêl khat an kai chhuak a, inneih dâwn zânah palai thusain âr a keng a, zu a inchhawp a, a innei tûr te hming sawiin ti bian a han chham a :—

Hei Vâla leh Hermawii an innei dâwn a,

Âr ka ah dâwn a, bang leh mal rawn sâwm a ;

Buh za thlovin vawk leh âr vulh thain lo awm rawh se, tiin âr a talh a, âr ah hnan sum phei chu a bo ngai tûr a ni lo. Zu bêl dang dang an kai chhuak leh ang a, tlaivârin zu an in thîn a ni. A tûk chu inneih ni a ni a, lawina ran neih ang ang an talh a, ran zingah bian vawkpui a tel ngei tûr a ni. Mi-pa lam pawhin ran an neih chuan an talh ve bawh thîn. Zu an lo inrin lâwkna kha belpui leh beltê an kai chhuak a ; tin, mo khân a nulât laia lo rimtute kha vawk thau kutphah tiat lek lekin a sem hlawm ang ; tin vaiblo kuttum tiat lek leka bâwk a sem theuh bawh ang. Lawina ruai an theh dân chu— Nupui nei tûr tlangvâl khân a thian duh sâwmin hmeichhe in lama mi an sa duh zâwn an ei ang a, chu chu ‘Safir’ an ti a, chumi hnuah lawi chaw mi dangin an theh thei chauh vang. Lawi chaw chu an input tawn thîn.

Lawi dân : Zanriah ei kham thimblimah mo neitu lam laina-ho nu leh naupangte mo hruai tûrin an insâwm a, mo in lam an pan a. Mo kha a thian leh lawichal te nên lawi tûrho an han inpeih khân lawichalin hma a hruai a, lawi tûrin an kal ta thîn a, mo neitu in bulah ti hian a han ti a :—

Lawichal : Kha kan lo lawi e, kan lo lawi e,

Mo neitu pa emaw,

nu emaw : E, lo lawi rawh u, lo lawi rawh u,

Fanu malin, fapa malin lo lawi rawh u ;

Vawk leh malin lo lawi rawh u,

Buhbâl malin lo lawi rawh u,

tiin kawng an lo hawn a, an lawi lût ta thîn a ni. Lawi tûr lamin kawng an hawng ngai lo. Zu an in a, rei lo deuh hnuah mo kha a haw leh ang ; a tûk chu ‘Sângchem rêl ni’ an ti a, man leh mual an inpe fel a. Pusum cituin vawk a talh leh a,

pu chuan a dub zât man a ei ang. Zan hnihna chu lawi that zân a ni a, mo a pasal hnênah a riak ang a, mahse a tôk vârtianah a haw leh rih ang. Zan thumnaah awm hlen tûrin a lawi leh ang. Inneih zâna an mu ngaihlâk a thiang lo.

Mizo thlah khat kan nihna a hriat zêl a, kan tih dân danglam hlek hlek awm mah se, a inang thui hle zêl a. Pi pute dânah chuan inneih tôkah mo lâwmtute an tîn duak a, laina hnai nu tar, pa tar, thenrual tha zual cawh chuan pentâwng an la dawm lai lai a. Hemi ni hian mo leh mo neitua hnathawh a thiang lo va, ram kal pawh an phal lo.

Zan hnihnaah mo hruai tûrin mo neitu lam.zân hmasa ang bawkin an lo thawk leh a, Mo leh a thiante chu lawichal hovin zawi muangin an han insiam leh a, lawinaa kal tûr an kim a, palaiin pawnpuî a phur a ; tin, lawichalin hma a hruai leh a, hemi zan hnihna hi LAWI THAT ZÂN chu a ni. Lawi that zân hi indub zân an ti bawk. Mo chu a pasal hnênah a riak tawh ang. Lawi kawngah pawh tumahin an lo tibuai tawh tûr a ni lo va, mo hruai leh thlah naupanghovin an hla pângngai tê kha sain hlim takin an lawi ta thîn a ni. Lawi that zân hian mo tuia lo, theh pawh a thiang tawh lo. Mo lâwm nuho chhangchhe bâwr leh naupangho chu hma takah an tîn a, mo neitute chhôngkua pawh khaw thenkhatah chuan in dangah an riak chhuak vek a, inneite chauh kha lawi that zân hi chuan an riak thîn. Khaw thenkhatah cawh chuan inriah chhuahsan hi thain an hre lêm lo va, tlangvâl phawk thawh duh tâwka an awm-mawh theihna nîl an ngai a. Hmân laia inneite chu a tam ber tawnsabawpa innei an nih avângin chhôngkuaa inriah chhuahsan vek hi a tûl ve a. inneite tân zan lai thurûk hlauthâwng lo taka inhrih dun nân an ti a ni. Khaw thenkhatah chuan lawi that zân hi 'Inkhung zân' an ti mai a, mo neitute chhôngkua an riah chhuah vek khân mo leh a pasal kha pân chhuak thei lo tûrin tlangvâl siamthu thawhin kawng an kalh hnai a, an sum leh sukte an dah bo va, a nib loh leh suk kha kaiên bulah nghet deuhvin leiah an vaw bôr a, mo neitu chhôngkua tihbui kha an tum thîn a ni. Lawi that zân hian tleirâwl lam deuhva nupui nei te phei chu nupui te bulah mut ngâi mai kha an zak a, zâwbûk a tângin nula thlâk tûr ang maiin nupui bula mu tûrin mi mut rehab an kal thîn. Heti ang a nib avâng hian vâl

upa bengvâr khân mo neitu kha in chhônga khunga zâna pawns chhuahthîr loh an lo tum thung a, kawng kalh hnan tlát thâin an hre bawk a ni. Tin, mo pawh a tûk vârtianah mahni in lamah an haw leh rih a, mipa pawh kha zâwbôkah an mu ve leh mai bawk thîn. Tlangvâl zakzum deuh thenkhat chu an tawm bo daih a, zâwbôk atângin mi mut rehah nupui te bula mu tûrin an kal a, chhôngte hmuh leh hriata nupuite bula mut an zak a, rei tak Zâwbôkah an riak thîn; fa neih thlenga Zâwbôka riak pawh sawi tûr an awm. Khuala pasal uei pawh ni se, mo kha chu mahni thlen inah an haw leh thîn a ni. Lawi that tûka thawh lo hai palh hi sawi tûr an awm ve zauh thîn a, eng emaw hun lai phei kha chuan lawi that zâna nupa mu tha thei lo tûra pawns lama thâwm lo neih ta rêng rêng an awm a, zân-ah an mu tlêm a, zîng thawh an hai palh thîn, Mi mei zîng chhêm thawh hmaa haw tûra ngaih, mi dang thawh tawh hnua thawh tluka zahthlâk a awm chuang lo vang an ti hial alâwm! Tawnsabawpa nupui pasal inneih a tam avângin Lawi that zân hi chuan tlangvâl tam tak siamthu thawh duh hun a lo ni ve bawk si thîn a, khaw lian leh khaw têah pawh chhiat ni that ni hi khua a khat hle thîn a ni. Inngaihthlâk an chîn hnuaah phei chuan siamthua inchawh hlim nân lawi that zân hmangtute sawisa ta rêng rêng hian an tawng loh leh tih loh tawp pawh thiam taka sawi thiam an awm ta thîn a, an hlompui thei hle bawk a ni.

Ingaithla: Bung hmasa lama sawi tawh angin hmâ sâng chuan nupui pasal innei hi tawnsabawpa innei mi tam tak an ni a, nu leh pain tîr luih vânga duh loh chung pawha tap zawih zawiha in hrang chang tûra kal an awm thîn a, pasal te nêen pawha mut dun duh lo tlát pawh an awm zauh thîn. A châng chuan pasal emaw, nupui emaw piang sual, nupui pasala inhman theih loh anga insawi mai dîh tâwk te pawh an lo awm thîn a; tin, piang sual tak tak nupui pasala hman theih loh a hmei a pain awm theih a lo ni bawk a, chuti ang thil vênthâwn thuah tlangvâl fâgin thian tha a tûka an zân mu lo ngaithla tûrin an tiem ru'a, haratna a lo awm pawha thu hretu atân tiin hun eng emaw lai kha chuan lawi that zâna inngaihthlâk hi a awm a. Mi, piang sualah lo inpuh ta se, puithiamin a fiah ang a, piang sual ngei nia a hriat chu thla thum a enkawl ang a,

a that theih loh chuan an inthen ang a, man pèk tawh pawh kha tha takin an inkir leh vek ang. Hmeichhia piang sual lo ni ta se, enkawl hun bi tiam chhônga mipain nula dang a lo neih chuan a nupui chu mākā kaltir anga ngaiin an inthen ang. tin, mipa piang sual ni ta se, enkawl hun bi tiam chhônga hmeichhia in tlangvâl dang a neih chuan uire anga ngaih a ni thung. Uire inthen anga inthen a nih pawhin tih dân tûr a ni mai.

Hun a lo kal hret a, lawi that zāna inogaihtlāk hi dânah an nei ta zêl mai a, siamthuna ang leka ngaiin innei apiang mai ngaihtlāk tumin tlangvâl eng emaw zât chu an lo intiam ru ve ziah mai a, zân mut tawh hnua hpaon lamah pawh khawih tûr an lo zawng a. Mo neitu sum an dah bo va, suk an thukru a, a nih loh leh kaiñen bulah phawi harsa khawpin leiah an khêng bûr a, a châng leh thingkhawn te an thiāt a, inneite kha mu tha thei lova siam tumin an hmanhlei a. In chhôngah ârtthum te an chhuah a, taina tak takte an lo awm a, khum mutna tûra fanghrîr bu lo tidarh tâwkte pawh an awm thîn. Zân mu tha thei lo tawpa insiam pawh a awm thîn reng a. Amaherawh-chu hêng thil tha lo tak tak hi Kristian kan lo nih hnu bian a bo hret hret a, Kohhran dân hnuaia innei an lo pung zêl a, chin dân tha lo chu a bo deuh deuh va, tûnah pheh chuan lawi that zāna inogaihtlāk chu thiltih âwmah ngaih a ni ta lo hial mai. Pathian hnathawh hi a ropui hle zêl a ni.

Thenkhat chuan pi pu dânah pawh mo zân hnih chauh lawi anga sawi leh zan thum lawi anga sawi a awm a. A then chuan zan thumna hi chu mo lawia sawi tûr a ni tawh lovah an ngai a. Mahse mabni in lama mo haw leha, zân hmasa anga hruai leh an nih avângin zan thum lawia sawi pawh a dik tho mai. Zan thumnaah hi chuan mo neitute laina hnai tak tak nuho tlem leh naupang hovin an va hruai leh a; zan thumna hi chu mo kha a pasal hnêna awm hlen tawh tûra lawi a ni, awm hlen zân a ni. Mo chu pasal ina awm hlen tawh tûr a nih avângin khaw-saknaa mamawh tûr ang zawng zawng—Hmui leh puanbu, paikâwng, dawrawn, hnam, thûl leh mo silhên tûr zawng zawng, sabriak ùm te nêl lam kengin an bâwr ta lûk thîn a, dam chhônga awm dôn tûrin mo chu pasal inah a lawi lût ta thîn a ni. Hmeichhe pasal nei bian thil tangkai ve tak si chhawm tel phal loh an nei a, favah leh samkhuih hi chhawm tel an âwih ngai

lo; a chhan nia an sawi chu— nula pakhat pasal neilin favah a chhawm a, a nau pai laiin buh sengnaah a dulah favah chuan a zai palh ta a, a thih phah a; chuvâng chuan upa thenkhat chuan thil thiàng lovah an sawi a, favah chhawm luh an phal lo a ni. Tin, samkhuih chhawm luh tel an áwih lohna chhan chu— Mizo thawthua Râldâwna leh Tumchhingi an inneibin sarkhuih an theihnguih a. Khual khuua pasal neia kal an ni a, kawng lak atângin sarkhuih la ôrin Râldâwna a kîr leh a, a samkhuih lam chhôngin Tumchhingi chu thingah a lâwn a. A pasal thàng hlân chuan Tumchhingi chu phùngpuin a lo hmu a, a dawh ta a, samkhuih avânga chuti anga awm niah an ngai a; upa thenkhat chuan heti ang titi hi an pawisa viau va, in-lei zawng zawng cawh chuan an pawisa vek lêm áwm lo ve.

BUNG 8

TUN LAI HUN TLEM

Tôn lai hunah hi chuan dân mumal tak nupui pasal thuah nei ang kan li a, mahse dân brang hrang a tam ta a, kan hnam dân leh Kohhranho dân kan hman pawh a, tih dân brang a tam ta hle zâwk mai a. Amaherawhchu Kohhran dân kan inneih, Kristian rilru pua kan inneih hnu pawh hian pi pute dân khân tam takah min la hruai a. Lawi chhiat, lawi that tih ang pawh kan rilruah a lo châm tel a, Kohhran dân inneite pawh inneih zawh veleh mahni in lam tlawh hmasa lovin pasalte inah an lawi a, bei hi lawi chhiat ang kha a ni a, inneih zân hi Lawi that zân ang kha a ni. A túk vârtianah mo kha mahni in lamah a haw leh a, a zân leha zân hmasa anga hruai lehin dam chhông khawsaknaa mamawh tinrông nên awm hlen ôrin pasal inah mo a lawi thín a ni. Heti anga han chhût chuan kohhran dân inneih hnu pawh hian vawt thum lawi angin a sawi theih a; zan thum lawi tih leh zan hnih lawi tih thuah hian sawi dân a inang lo mai nin a lang.

Kan khawsak leh chét dân a lo danglam zêl a, tôn hnai tò atàng hian kan khawsak rem takin hun kan hman thiam leh ta zêl a. Mizoram buai hnu kum 1970 hnu lam khân Presbyterian

Kohbran Pastor bial thenkhatin zâna mo lawm hi tha lovin an hria a, zan hnih lawi pawh thl lovin an hria a, kohbran dân hnuaia an inneihtr te chu zan khat chauh lawi tûrin an han ti phawt a, rei lo tshah zana lawi leh mo lawm pawh tha lovin an bre leh ta zel a. Kan ram harsatna lo awm zel avang leh kan lo changkân zel avangin Y.M.A. pawhin ram pum hman atân pawh zâna mo lawm loh chu thain a hria a, Zoram pum Y.M.A. inkhawm pui (General Conference)-ah te hial mo lawm dân pawh sawi a lo ni ta a. Kan khawsak dân leh ram kalhmang enin zâna mo lawm hrim hrim hi a tha lo zâwka ngaihna a lian ta hle a, Presbyterian Kohbran chuan an dân hnuaia inneite chu chhûna lawi fela, inlawmna thu leh hla zawng zawng tihfel veka, zânah chuan mo lâwm tawh lo tûrin hun an hmang ta a. Khawtam takah chuan zâna mo lawm a awm ta lo Ni khat thilah chhûn lain kohbran leh pâwl hrang hrang (associations) pawhin mo lawmnaa an tih tûr zawng zawng chu tihfel vek an tum ta a; zânah mo an lawm ta lo rêng rêng a ni. Thiltih áwm tak, kan tih theih si, kan khawsak kawng tinrêng atâna tha baw si niin a lang a. Harsa tak leh hautak deuhva kan buaina tam tak chhâwk zângtu pawh niin a lang. Heti anga thil tha tih nachâng kan hria leh kan zâwm thei ta hi Pathian min kaih-bruaina ropui tak a ni ngei mai, a va lâwmawm êm !

